

Kom op voor meester Rob!

Voor de 1e graad
van de lagere
school

Didactische bundel om
in de klas te werken rond het thema kanker

door Emy Geyskens en Dorothy De Maesschalck
illustraties: Marjolein Krijger en Alexandra Pillaert

INHOUD

VOORWOORDEN	p. 3
1. LANGDURIG ZIEK ZIJN	p. 5
• BIJLAGE 1 Viktor is ziek	p. 10
• BIJLAGE 2 Uitknipkaartjes	p. 11
• WERKBLAD Ziek zijn, is niet fijn!	p. 13
2. HET ZIEKENHUIS	p. 14
• WERKBLAD Rondleiding	p. 20
3. WAT IS KANKER?	p. 21
• BIJLAGE Behandelingen	p. 25
• WERKBLAD Het dagboek van Annelien	p. 28
4. GEVOELENS	p. 29
• WERKBLAD 1 Gevoelensmeter	p. 34
• WERKBLAD 2 De pet op!	p. 35
5. WAT DOET HET MET JE?	p. 36
LITERATUURTIPS EN LINKS	p. 39
EINDTERMEN PER THEMA	p. 40
LEERPLANDOELEN PER THEMA	p. 41
• LEERPLANDOELEN ZILL	p. 41
• LEERPLANDOELEN OVSC	p. 44
• LEERPLANDOELEN GO!	p. 48

Kom op voor meester Rob!

Lessenpakket voor de 1e graad

Dit lessenpakket werd gerealiseerd door Uitgeverij Averbode in opdracht van Kom op tegen Kanker.

© Uitgeverij Averbode, 2016

Tweede uitgave 2020

Postbus 54, 3271 Averbode

Concept en tekst: Emy Geyskens, Dorothy De Maesschalck

Illustraties: Marjolein Krijger en Alexandra Pillaert

Eindredactie: Greet Maes

Vormgeving: Christine Van Beers

www.uitgeverijaverbode.be

www.komoptegenkanker.be

www.depetoptegenkanker.be

VOORWOORD

Beste leerkracht

Fijn dat u met het verhaal en het lessenpakket van de campagne '**De Pet op tegen Kanker**' aan de slag gaat. Dit educatieve materiaal **op kindermaat** helpt u om kanker bespreekbaar te maken in uw klas.

In Vlaanderen krijgen jaarlijks meer dan 40.000 mensen te horen dat ze kanker hebben. Dat zijn er gemiddeld 112 per dag of 5 per uur. En dat 7 dagen op 7, 24 uur op 24. In elke klas is er dus wel een leerling die kanker van dichtbij meemaakt.

Hoe gaat u daar als leerkracht mee om? Hoe reageert u op vragen waar de kinderen mee zitten? En vooral: hoe vertaalt u dat naar interessante leerstof die past binnen de eindtermen en ook boeiend is voor kinderen die niet rechtstreeks getroffen zijn?

Samen met Uitgeverij Averbode werkten we een **educatief pakket** uit om op die vragen een antwoord te bieden.* Dit pakket richt zich specifiek tot de leerlingen van de eerste graad van de lagere school. Mail ons zeker over uw ervaringen via depetop@komoptegenkanker.be.

Het **verhaal** en het **lessenpakket** maken deel uit van 'De Pet op tegen Kanker', de campagne van Ketnet en Kom op tegen Kanker. De actie heeft naast een educatief luik ook een fondsenwervend luik door de verkoop van petpakketten. Met de opbrengst organiseren we het jaarlijkse vakantiekamp voor kinderen met kanker. Meer info leest u op www.depetoptegenkanker.be en op www.komoptegenkanker.be/vakantiekamp.

Ik dank u nu alvast voor uw steun en interesse!

Warme groet,

Frank Deboosere
Campagneleider Kom op tegen Kanker

* Op www.depetoptegenkanker.be vindt u ook de andere educatieve pakketten. Kom op tegen Kanker ontwikkelde educatieve pakketten voor de eerste, tweede en derde graad van het lager onderwijs en voor de kleuterschool. Alle pakketten beantwoorden aan de ontwikkelingsdoelen en eindtermen en sluiten mooi op elkaar aan. Mail ons zeker uw ervaringen via depetop@komoptegenkanker.be.

Over Kom op tegen Kanker

Kom op tegen Kanker helpt ervoor zorgen dat minder mensen kanker krijgen, meer mensen de ziekte overleven en dat de levenskwaliteit van (ex-)kankerpatiënten verbetert. Om dat te bereiken investeren we in zorg, wetenschappelijk onderzoek, beleidsbeïnvloeding en informatie en preventie. We kunnen rekenen op de steun van duizenden sympathisanten. Via hun giften, acties en legaten gaan we samen voor een wereld zonder kanker.

VOORWOORD VAN DE AUTEURS

Elk jaar worden veel mensen getroffen door kanker. Hoewel de overlevingskans groter en groter wordt, overlijden nog een groot aantal mensen aan deze verschrikkelijke ziekte. Kanker is een woord dat heel wat emoties teweeg kan brengen. We weten vaak niet hoe we ons moeten gedragen wanneer we het horen. Het is een woord dat onze hele wereld kan doen instorten. Een woord dat we dan ook liever niet uitspreken. Toch is het van belang om het onderwerp bespreekbaar te maken, het woord in de mond te nemen, ook naar kinderen toe. Voor kinderen is de ziekte vaak onbegrijpelijk. Ze zien mensen die verschrikkelijk ziek zijn, mensen die kaal worden, die pijn hebben en/of in het ziekenhuis verblijven. Dat hoort doorgaans niet bij hun wereld. Om kinderen kanker beter te leren begrijpen en hen te leren omgaan met de emoties die met deze ziekte gepaard gaan, hebben we dit lessenspakket opgesteld. We gingen te rade bij oncopsychologen en oncologen. We konden rekenen op de expertise van Cindy Verhulst, een psychologe die zich specialiseerde in rouwbegeleiding en kinder- en jeugdpsychotherapie. Samen met Katrien Vanhauwaert schreef zij het boek *Grote woorden bij kanker* (Uitgeverij Acco). Ook Catherine Baillon en Annelien Tack van de afdeling oncologie in het UZ Brussel en Alain Bols, medisch oncoloog in het AZ Sint-Jan AV Brugge-Oostende, hebben hun kennis met ons gedeeld.

Misschien is er een directe aanleiding om met het lessenspakket aan de slag te gaan, bijvoorbeeld wanneer er een kind uit uw klas met kanker geconfronteerd wordt. Misschien kiest u zelf voor het thema. In dat laatste geval is het aangeraden dat – voor u aan de lessen begint – u eerst nagaat of er kinderen in uw klas op dit moment te maken hebben met kanker in hun omgeving. Breng de ouders van alle kinderen op de hoogte dat u rond kanker gaat werken. Vraag toestemming aan de ouders en spreek duidelijk met hen af wat er wel/niet verteld mag worden in de klas. Zo vertrekt u met de juiste informatie. Spreek ook af wat het kind dat in zijn omgeving met kanker wordt geconfronteerd, wil vertellen in de klas en wat niet. Bereid deze lessen samen goed voor. Wanneer het kind liever niets vertelt, moet dat gerespecteerd worden.

De **suggesties** zijn telkens in drie onderdelen verdeeld (behalve het stellingenspel).

Als **instap** van de les verkennen de kinderen het onderwerp. In de **kern** wordt het onderwerp uitgediept. Ten slotte gaan de kinderen over tot een **reflectie** of een **slotactie**. U kunt het best de activiteiten van dit lessenspakket spreiden over een maand. Laat de afgeleide hoeken en knutselwerken in de klas, zolang u voelt dat de kinderen er nood aan hebben.

Bovendien is er per les een opsomming van lesspecifieke doelen. Per thema is er een duidelijke verwijzing naar de eindtermen.

Dit lessenspakket is gemaakt bij het verhaal ***Kom op voor meester Rob!***, een prentenboek dat gratis beschikbaar is voor leerkrachten en leerlingen van de eerste graad lager onderwijs. Het verhaal en het lessenspakket spelen op elkaar in, maar u kunt ze ook apart gebruiken. We hopen daarbij een middel aan te reiken om kanker en zijn context bespreekbaar te maken met kinderen. Hopelijk kunnen de activiteiten een bron van inspiratie zijn om kanker, beter worden, afscheid nemen en hoe ermee om te gaan, bespreekbaar te maken in de klas.

Dorothy De Maesschalck en Emy Geyskens

1. LANGDURIG ZIEK ZIJN

Link met het verhaal 'Kom op voor meester Rob!'

Thema 1 handelt over 'ziek zijn' in het algemeen. We vertrekken van een verhaal over een kindje, Viktor, dat ziek wordt en niet naar school kan. De kinderen leven zich in dit verhaal in omdat het werkelijkheidsnabij is: ze zijn wellicht allemaal al eens ziek geweest. Om de betrokkenheid van de kinderen zo hoog mogelijk te houden, proberen we hier dus aan te sluiten bij hun leefwereld. Nadien blijkt Viktor toch ernstiger ziek te zijn dan op het eerste gezicht verwacht. Hij moet zelfs naar het ziekenhuis. Op die manier wordt de overgang gemaakt naar 'langdurig ziek zijn'. Pas daarna wordt, in een volgend thema, de overgang gemaakt naar kanker en wordt de link met het verhaal **Kom op voor meester Rob!** meer expliciet gemaakt. Meester Rob is namelijk ook langdurig ziek, meer nog: hij heeft kanker. Om dat goed te begrijpen, wordt er eerst dieper ingegaan op welke impact ziek zijn of langdurig ziek zijn heeft op iemands leven, vertrekkende vanuit de leef- en belevingswereld van de kinderen.

Vorbereiding

U zorgt voor een poppenkast en poppenkastpoppen. Zorg voor evenveel poppen als er kinderen in de klas zitten. Indien dat niet haalbaar is, kunt u ook gebruikmaken van vingerpoppen (gezicht tekenen op de vinger).

Instap – (Vinger)poppenspel: Viktor is ziek

Doelstellingen

- De kinderen kunnen zich inleven in een poppenspel.
- De kinderen kunnen een situatie uitbeelden.
- De kinderen krijgen inzicht in langdurig ziek zijn.

Organisatie

Deze activiteit vindt plaats in de klas of in een andere ruimte.

Materiaal

Klassikaal: poppenkastpoppen en een poppenkast; voor de vingerpopjes: een zwarte balpen of stift

Individueel: per duo **bijlage 1 Viktor is ziek.** (p. 10) Met de prenten kunnen de kinderen het verhaal volgen.

Verloop

U bereidt de les voor door de onderstaande verhaallijn te lezen:

DEEL 1

Viktor is een jongen van 7 jaar. Hij heeft leuke, blonde krulletjes. Hij houdt van voetballen. Daarom draagt hij bijna altijd een voetbalshirt. Maar vandaag niet, want Viktor is ziek. Hij vindt dat niet zo erg, want hij denkt dat hij lekker verwend zal worden door mama. Bovendien moet hij een dagje niet naar school. Hij denkt aan ontbijt op bed, televisie kijken in bed, spelen met de tablet, veel knuffels en kusjes, mama die hem voorleest ... Mama blijft namelijk thuis om voor hem te zorgen.

U beeldt DEEL 1 van het verhaal uit. U tekent een gezichtje op een vinger die Viktor voorstelt en u tekent een gezichtje op een tweede vinger die mama voorstelt. (Dat kan ook met poppenkastpoppen.) U stelt kort het verhaal voor door te spelen dat Viktor ziek geworden is en dat mama voor hem gaat zorgen.

U laat de kinderen een vervolg bedenken. U laat de kinderen die het wensen aan het woord.
Wordt Viktor weer beter? Of blijkt 'ziek zijn' toch niet zo fijn als hij op het eerste gezicht denkt?

U leest DEEL 2 van het verhaal voor.

DEEL 2

Maar helaas ...Viktor is niet een beetje ziek. Hij voelt zich echt vreselijk: hij is misselijk en rilt van de koorts. Ziek zijn is niet meer leuk, denkt Viktor. De dokter moet komen en zegt dat Viktor zeker een week niet naar school kan. Dat wil zeggen dat hij zijn vrienden een week moet missen! Viktor moet veel rusten in bed. Eten doet hij niet graag, want het smaakt niet zo lekker. Hij slaapt veel en kan zich niet concentreren op lezen. De televisie maakt te veel lawaai, dus Viktor rust vooral.

U verdeelt de klas in duo's. U neemt **bijlage 1 Viktor is ziek**. U knipt de zes prentjes los en geeft elk duo een andere prent. (Waarschijnlijk zullen er meerdere duo's zijn met dezelfde prent.) De bedoeling is dat elk duo straks zijn prentje uitbeeldt. Eén kind speelt mama en één kind speelt Viktor. Geef de duo's eerst tien minuutjes tijd om dat voor te bereiden.

U vraagt nu aan elk duo om zijn prentje uit te beelden. Dat doet u in de volgorde van het verhaal. Wanneer elke prent een voorstelling heeft gehad, bespreekt u het volledige verhaal. U gaat de volgorde van het verhaal na. *Wat gebeurde er eerst? Wat dacht Viktor dat ziek zijn inhield? Kwam dat ook uit? Hoe voelde Viktor zich? Wie kwam er op bezoek? Wat voerde deze persoon uit? Wat deed Viktor om beter te worden? Hoe denken de kinderen dat het verhaal afloopt? Hoelang denken de kinderen dat Viktor ziek was?*

U vraagt de kinderen of ze zelf al eens ziek geweest zijn. *Hoe voelden ze zich toen? Welke ziekte hadden ze toen? Wat moest er allemaal gebeuren? Kwam er toen iemand op bezoek? Hoe lang duurde het vooraleer ze zich weer beter voelden?*

U laat de kinderen vrij vertellen over hun eigen ervaringen.

Kern – Wat is langdurig ziek zijn?

Doelstellingen

- De kinderen kunnen zich inleven in een situatie waarin iemand langdurig ziek is.
- De kinderen kunnen zinvol reageren op vragen over 'ziek zijn'.

Organisatie

Tijdens deze activiteit wordt er een kringgesprek gehouden. Dat kan in de klas of in een andere ruimte.

Materiaal

Klassikaal: een praatstok

Individueel: een A4-blad, kleurpotloden

Voorbereiding

U leest de e-mail van Viktor. U zoekt eventueel informatie op over een longontsteking.

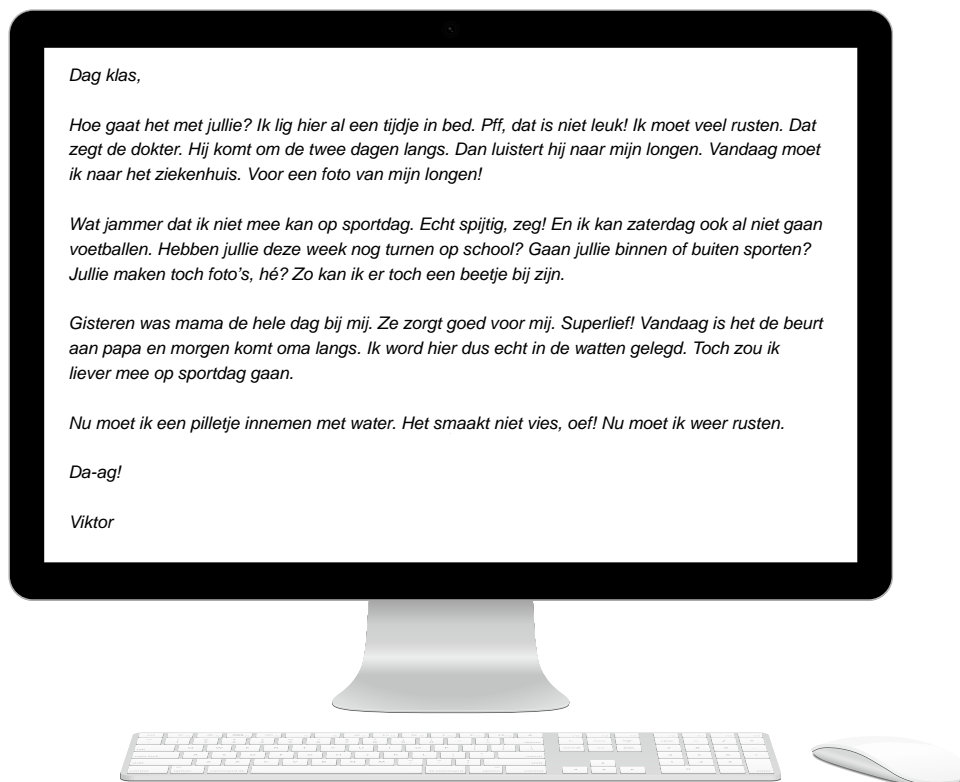
Verloop

Een mailtje van Viktor

Ga samen met de kinderen rustig in een kring zitten. Dat kan in de klas (bv. in de leeshoek) of in een rustige ruimte. Zorg ervoor dat alle kinderen elkaar kunnen zien. Probeer zelf mee in de kring te zitten, zodat u deel uitmaakt van de groep.

U vraagt aan de kinderen wat ze nog weten over Viktor en bespreekt dat met hen.

U geeft aan dat Viktor een e-mail heeft gestuurd naar de klas, want hij zal nog een tijdje ziek zijn en hij wil zijn klasgenootjes op de hoogte houden. U leest de e-mail voor.

Na het lezen van de e-mail start u het kringgesprek.

Enkele richtlijnen voor het kringgesprek:

- Wees stil als iemand aan het spreken is.
- Lach niemand uit!
- Luister als iemand aan het woord is ...

Een hulpmiddel daarbij is bijvoorbeeld een spreekobject, zoals een praatstok. Wie de praatstok vasthoudt, mag vertellen. De anderen zijn stil en tonen interesse.

U vraagt aan de kinderen wat ze onthouden hebben uit de e-mail. U stelt bijkomende vragen over het verhaal en legt meteen ook de link met de ervaringen van de kinderen.

Mogelijke vragen:

- *Welke ziekte zou Viktor kunnen hebben?* U probeert de kinderen dit zelf te laten achterhalen en u verwijst naar de informatie in de tekst (bv. verkoudheid, maar foto nemen van de longen en lang ziek, dus waarschijnlijk iets ernstigers: longontsteking).
- *Wat is een longontsteking?* U licht dat toe als het niet duidelijk is. Een longontsteking herken je wanneer iemand erg hoest, koorts heeft, pijn heeft ter hoogte van de borst, moeilijk kan ademen. Je voelt je over het algemeen echt niet goed en je hebt geen kracht meer. Vaak moet je antibiotica nemen wanneer je een longontsteking hebt en dan word je beter.

Soms moet je daarvoor toch naar het ziekenhuis.

Als je een longontsteking hebt, moet je een tijdje thuisblijven om helemaal te genezen.

- *Viktor zegt dat er een foto van zijn longen genomen moet worden. Hoe zouden ze dat doen?*
- *Heeft er iemand al eens een foto van zijn longen laten nemen of van een ander lichaamsdeel?*
U kunt daarbij eventueel een röntgenfoto laten zien via het internet. Die foto wordt niet genomen met een echt fototoestel. U kunt dit het best even aanhalen en eventueel een foto laten zien van een röntgentoestel.
- *Hoelang zou Viktor al ziek zijn?*
- *Is er iemand in de klas al eens langer dan een week ziek geweest?*
U vertelt dat iedereen weleens ziek wordt, maar dat kinderen zich meestal na een aantal dagen al beter voelen. Er zijn echter ook ziektes waarbij het langer duurt vooraleer je genezen bent.
- *Kennen de kinderen iemand die al eens langer dan een hele week ziek geweest is? Of nog langer?*
U kunt daarbij eventueel al verwijzen naar het werkblad op p. 13. U overloopt het werkblad samen met de kinderen en geeft extra uitleg indien nodig. U kunt dit werkblad onmiddellijk laten oplossen of meegeven als nataak.
- *Van welke ziektes kun je lang ziek zijn? U laat de kinderen opsommen en stuurt bij indien nodig.*
U geeft eventueel wat extra uitleg wanneer ziektes worden genoemd die de andere kinderen niet kennen. Bijvoorbeeld: een hersenvliesontsteking, windpokken ...
- *Hoe voelt Viktor zich nu hij zolang thuis moet blijven?*
- *Hoe voelden de kinderen zich toen ze ziek waren?*
- *Wie zorgt er allemaal voor Viktor?*
- *Wie zorgde er voor de kinderen toen zij ziek waren?*
- *Zijn dat dezelfde personen of zijn er ook andere (bv. babysitter ziekenfonds)?*
- *Wat zou er kunnen helpen om Viktor te laten genezen? (De dokter komt op bezoek, medicijnen nemen, veel rusten, water drinken, gezond eten ...)*
- *Hoe kan Viktor zich beter voelen?*
- *Kunnen de kinderen iets voor hem doen? (De kinderen kunnen voor hem een mooie kaart maken, ze kunnen hem een bezoekje brengen, ze kunnen een e-mail terugschrijven, ze kunnen een cadeautje maken ...).*

Kom tot de algemene **conclusie**: iedereen wordt al eens ziek, ziek zijn is niet fijn, verwend worden wel, maar vooral: we worden weer beter en dat is goed!

U gaat na of de kinderen op dit moment iemand kennen die ziek is (familie, in de buurt, op school ...).

De kinderen maken een kaartje om af te geven aan die persoon.

Is er niemand in hun omgeving ziek op het moment van de opdracht? Dan kunnen ze een tekening maken voor Viktor.

Uitbeeldspel 'Ziek zijn'

Doelstellingen

- De kinderen kunnen iets uitbeelden dat past binnen het thema.
- De kinderen verruimen hun woordenschat rond 'ziek zijn'.

Organisatie

Deze activiteit vindt plaats in de klas.

Materiaal

Klassikaal

Bijlage 2 Uitknipkaartjes Knip de prentjes los. Eventueel kunt u ze verstevigen.

Verloop

U vertelt de kinderen dat jullie een spelletje ‘Wat is het?’ gaan spelen rond het thema ‘ziek zijn’.

Om de beurt neemt een kind een kaartje. Het kind bekijkt de prent goed en probeert de prent uit te beelden. De andere kinderen in de klas proberen te raden wat het kind uitbeeldt.

Bespreek op voorhand wat u verwacht van de kinderen. Mogen ze vrij het antwoord roepen of steken ze hun vinger op en duidt u dan iemand aan?

Het kind dat goed geraden heeft, mag het volgende kaartje nemen. Zorg dat er zo veel mogelijk verschillende kinderen aan de beurt kunnen komen.

Benoem na het uitbeelden ook telkens goed wat werd uitgebeeld.

Wanneer alle kaartjes uitgebeeld zijn, kunt u per kaartje navragen welke kinderen dat al tegengekomen zijn. De kinderen steken daarbij hun hand in de lucht. Bijvoorbeeld: *Wie heeft er al eens in een rolstoel gezeten? Waarom was dat? Is er al eens iemand geopereerd? Waaraan werd die geopereerd?*

Reflectiemoment – Wat betekent ziek zijn voor mij?

Doelstellingen

- De kinderen kunnen zinvol reageren op vragen over ziek zijn.
- De kinderen formuleren voor zichzelf wat het betekent om ziek te zijn en weer beter te worden.
- De kinderen kunnen hun mening op een respectvolle manier delen met elkaar.

Organisatie

Tijdens deze activiteit wordt er een kringgesprek gehouden. Dat kan in de klas, of in een andere ruimte.

De kinderen vullen ook het werkblad (p. 13) in. Dat overlopen jullie nadien samen, klassikaal.

Deze activiteit vindt plaats in de klas of kan als nataak worden meegegeven naar huis.

Materiaal

Individueel: werkblad *Ziek zijn, is niet fijn!* (p. 13)

Ga samen met de kinderen rustig in een kring zitten. Dat kan in de klas (bv. in de leeshoek) of in een rustige ruimte. Zorg ervoor dat alle kinderen elkaar kunnen zien. Probeer zelf mee in de kring te zitten.

Kringgesprek

Verloop

U herhaalt met de kinderen wat er in deze les aan bod is gekomen. U laat hen dat telkens in eigen woorden formuleren.

- *Wat weten jullie nog over Viktor?*
- *Wat betekent het om ziek te zijn?*
- *Welk gevoel hebben jullie bij ‘ziek zijn’? Waarom? ...*

WERKBLAD *Ziek zijn is niet fijn!*

Verloop

U geeft een werkblad aan elk kind. U leest opdracht per opdracht voor. De kinderen kunnen dan het antwoord aanduiden dat voor hen past. U geeft extra uitleg als de kinderen erom vragen.

Wanneer alle kinderen klaar zijn, overlopen ze hun werkblad per twee.

Daarna kunt u het ook nog klassikaal bespreken.

U laat de kinderen aan het woord die daarover wensen te spreken.

BIJLAGE 1 Viktor is ziek

1

2

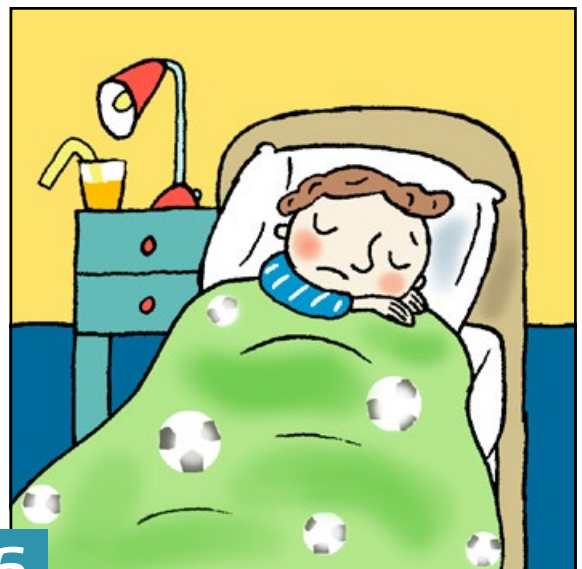
3

4

5

6

BIJLAGE 2 Uitknipkaartjes

braken

flauwvallen

oorpijn

een spuitje krijgen

in het gips

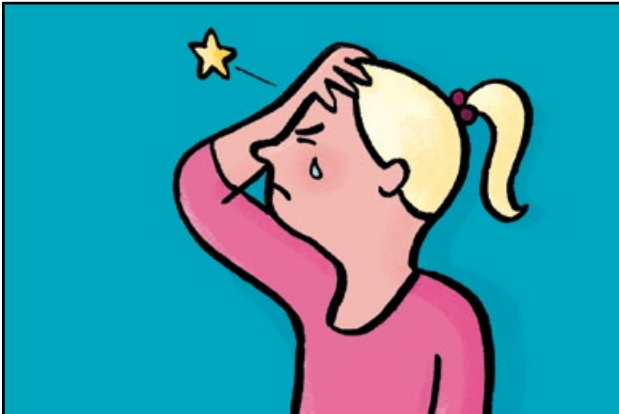
een ziekenwagen

operatie

in een rolstoel

hoofdpijn

koorts

naar de dokter

medicijnen nemen

op de onderzoekstafel

bloed afnemen

met krukken lopen

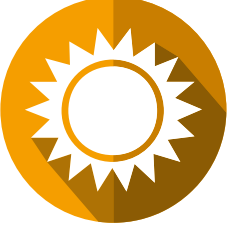

ziek in bed

WERKBLAD Ziek zijn, is niet fijn!

Lees de vragen.

Denk goed na. Geef dan je antwoord.

1. Wanneer was ik al eens ziek? Omkring.

 lente	 zomer	 herfst	 winter
--	--	--	---

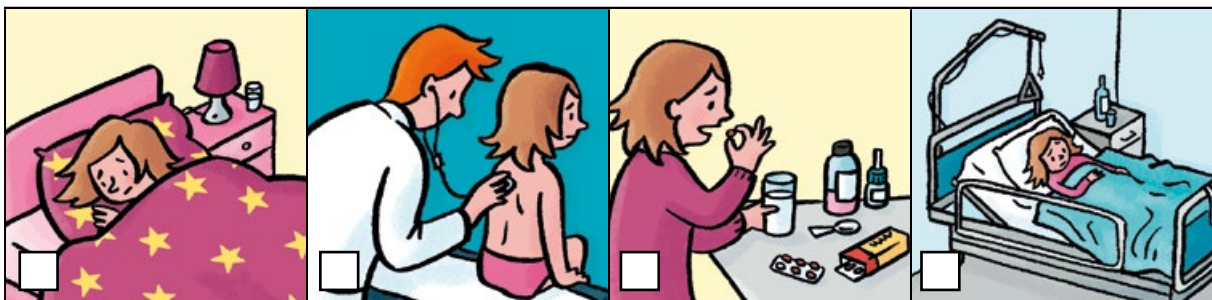
2. Hoe voelde ik me toen? Teken het.

3. Hoelang was ik ziek? Duid het hier aan.

maandag	dinsdag	woensdag	donderdag	vrijdag	zaterdag	zondag
maandag	dinsdag	woensdag	donderdag	vrijdag	zaterdag	zondag

4. Wat gebeurde er toen? Zet er een kruisje bij.

5. Hoe voelde ik mij toen ik genezen was? Teken het.

2. HET ZIEKENHUIS

Link met het verhaal

In thema 1 hebben de kinderen ontdekt wat 'ziek zijn' en 'langdurig ziek' zijn voor iemand kan betekenen. Ze hebben dat ook gereflecteerd op hun persoonlijke ervaringen. Ze hebben gewerkt rond het verhaal van Viktor, die langdurig ziek werd. Nu de kinderen daarin meer inzicht verworven hebben, wordt de link met het verhaal **Kom op voor meester Rob!** en dus ook (opbouwend) met kanker gemaakt. In het verhaal **Kom op voor meester Rob!** gaat de meester naar het ziekenhuis voor een operatie. Hij moet een tumor laten verwijderen. Dat komt onverwacht en de operatie volgt snel (nog in de week van de diagnose). Na de operatie moet meester Rob ook herstellen in het ziekenhuis.

In dit thema wordt er vooral gewerkt rond *Hoe ziet een ziekenhuis eruit?*, *Waarom belanden mensen soms in het ziekenhuis?* ... De bedoeling is dat kinderen het ziekenhuis niet zien als een afschrikwekkende plaats, maar een plaats waar dokters, verpleegkundigen ... proberen om patiënten weer beter te maken of pijn te verzachten.

Instap – Wat is een ziekenhuis?

Doelstellingen

- De kinderen delen hun ervaringen.
- De kinderen kunnen hun eigen visie weergeven.
- De kinderen luisteren naar hun medeleerlingen.

Organisatie

Tijdens deze activiteit wordt er een kringgesprek gehouden. Dat kan in de klas of in een andere ruimte.

Materiaal

Klassikaal

Bord, scherm of flip-over waarop geschreven kan worden zodat de hele klas het kan overzien.

Individueel

Een A3-blad, gekleurd papier (restjes), kleurpotloden, een schaar.

Verloop

Herhaal kort wat de kinderen onthouden hebben uit de voorgaande lessen. U verwijst naar Viktor en het feit dat hij zo lang ziek was. Viktor moest op een bepaald moment een foto laten nemen van zijn longen. Hij bleek langer en ernstiger ziek te zijn dan eerst gedacht.

- *Wat had Viktor?* (een longontsteking)
- *Waar moest Viktor naartoe om die foto te laten nemen?* (naar het ziekenhuis)

U maakt nu de overgang naar het verhaal **Kom op voor meester Rob!**

Lees het samen.

- *Wie moest er in het verhaal naar het ziekenhuis?* (Meester Rob)
- *Wie weet waarom?* (Omdat hij geopereerd moest worden.)
- *Wat was er met meester Rob aan de hand?* (Hij had een tumor in zijn hoofd. Die moest operatief worden verwijderd.)

Teken daarna een vierkant in het midden van het bord. Zet daarin het woord **ziekenhuis**. Vraag aan de kinderen of ze ook al een keer naar een ziekenhuis geweest zijn en pols naar hun ervaringen.

- *Wie was er al eens in het ziekenhuis?*
- *Waarom was je daar?*
- *Werd je zelf onderzocht? Door wie?*
- *Moest je daar blijven of ging je gewoon op controle?*
- *Wat gebeurde er allemaal tijdens je bezoek aan het ziekenhuis?*

Vraag de kinderen om zo veel mogelijk woorden te geven in verband met het ziekenhuis. Ga in op hun antwoorden wanneer die niet duidelijk zijn. Probeer zo veel mogelijk ziekenhuisgerelateerde woorden op het bord te krijgen. Dat kan heel breed opgevat worden (bv. medicatie, baxter, stethoscoop, speelgoedwinkel, spuit, operatie, dokter, chirurg, verpleger/verpleegster, ziekenwagen, eten in een ziekenhuisrestaurant ...)

Vraag na of iedereen de woorden begrijpt die op het bord staan.

U kunt samen met de kinderen een aantal ziekenhuiskamers bekijken (via het internet). Zoekterm voor Google Afbeeldingen: 'ziekenhuis kinderafdeling'.

U zegt aan de kinderen dat meester Rob nu in het ziekenhuis is. Hij moet nog even rusten na zijn operatie. Maar de kinderen mogen zijn kamer opfleuren met een mooie **poster**. Spreek hun fantasie aan. U kunt elk kind individueel een poster laten maken of u kunt de kinderen in kleine groepjes laten samenwerken.

U organiseert een **kringgesprek**. Ga samen met de kinderen rustig in een kring zitten. Dat kan in de klas (bv. in de leeshoek) of in een rustige ruimte. Zorg ervoor dat alle kinderen elkaar kunnen zien. Probeer zelf mee in de kring te zitten, zodat u deel uitmaakt van de groep.

De kinderen mogen om de beurt hun poster laten zien en vertellen wat ze erop hebben getekend. De mooie posters fleuren de ziekenhuiskamer vast helemaal op. Koppel dit gesprek aan hun eigen ervaringen.

- *Ben je al eens op bezoek geweest bij iemand die in het ziekenhuis lag?*
- *Hingen er daar posters of tekeningen op?*
- *Waren er bloemen of planten om de kamer op te fleuren?*

Hang de tekeningen op het prikbord. Laat zelf nog dokterspullen uit gekleurd papier knippen (bv. een spuit, een medicijnendoosje ...) en rond de tekeningen hangen.

Kern – Een ziekenhuis aan de binnenkant

Rondleiding in het ziekenhuis

Doelstellingen

- De kinderen kunnen zich inleven in een rondleiding in het ziekenhuis.
- De kinderen kunnen zinvol reageren op vragen over het ziekenhuis.

Organisatie

Deze activiteit wordt georganiseerd in de klas.

Materiaal

Klassikaal: werkblad *Rondleiding* (p. 20)

Individueel: schaar, lijm, A4-blad per kind

Vorbereiding

U bekijkt het werkblad *Rondleiding* en bereidt de rondleiding voor.

Verloop

U zegt dat u samen met de kinderen een bezoekje wilt brengen aan meester Rob. U vertelt dat hij na zijn operatie op een kamer wordt gebracht, waar hij kan rusten. Hij mag bijna naar huis en de kinderen mogen nu een 'fictief' bezoekje brengen aan het ziekenhuis.

U deelt de werkbladen uit aan de kinderen en u laat de kinderen dit werkblad rustig bekijken.

U bespreekt de verschillende prenten op het werkblad wanneer u merkt dat die onvoldoende duidelijk zijn.

U geeft aan dat u straks een rondleiding zult geven in het ziekenhuis. De kinderen kunnen meevolgen op hun werkblad. Let op: de prenten staan niet in de juiste volgorde. Bij elke prent staat een leeg vlakje waarin de kinderen een nummer kunnen noteren. U legt uit dat de kinderen nummer 1 noteren bij de eerste prent waarover u spreekt. De tweede prent krijgt dan nummer 2 en zo verder.

Wanneer de rondleiding klaar is, knippen de kinderen alle prenten uit en kleven ze in de juiste volgorde op het A4-blad.

Rondleiding

Kennen jullie Viktor nog? Die onlangs een longontsteking had, en thuis moest blijven?

Ondertussen is hij helemaal genezen en mag hij weer naar school.

Viktor zit in de zwemclub bij meester Rob. Toen hij hoorde dat meester Rob in het ziekenhuis lag, wilde hij graag eens op bezoek gaan.

*Vandaag gaat Viktor op bezoek bij zwemmeester Rob. Meester Rob is enkele dagen geleden geopereerd en moet nog wat rusten in het ziekenhuis. Viktor gaat samen met mama naar het ziekenhuis. Ze rijden ernaartoe en parkeren de auto op de parking dicht bij de hoofdingang van het ziekenhuis. Samen lopen mama en Viktor door de automatische deuren naar binnen. Ze gaan naar een grote paal bij de ingang en nemen een nummertje. Viktor en mama moeten eventjes wachten tot ze aan de beurt zijn. **(nummer 1)***

*Hun nummertje verschijnt op een scherm. Viktor en mama gaan samen naar de balie. Een vriendelijke mevrouw vraagt wie ze zijn en wat ze komen doen. Mama vertelt dat ze graag een bezoekje willen brengen aan meester Rob. Viktor en mama weten echter niet op welke kamer hij ligt. De mevrouw vraagt de volledige naam van meester Rob en zoekt hem op in de computer. Ze vertelt dat hij op de afdeling oncologie ligt, op kamer 3.12. **(nummer 2)** (Oncologie is de afdeling waar alleen mensen met kanker liggen.)*

*Voor ze naar de kamer gaan, stoppen Viktor en mama nog eventjes bij de winkel in het ziekenhuis. Viktor wil graag iets meenemen voor meester Rob. Hij kiest een mooie kaart en besluit ook een leesboek te kopen. **(nummer 3)***

*Ze nemen de lift naar de derde verdieping **(nummer 4)**. Daar zoeken ze kamer 3.12. Viktor klopt voorzichtig op de deur. Hij hoort de stem van meester Rob die zegt: 'Kom maar binnen.' Viktor is blij om meester Rob te zien en hij geeft hem snel het cadeautje. Meester Rob is erg blij met het boek. Viktor en mama blijven maar een half uurtje, want meester Rob lijkt wat moe te worden. Hij moet nog veel rusten om te herstellen na de operatie. **(nummer 5)***

*Viktor en mama keren terug naar de hoofdingang. Ze betalen de parking en vertrekken naar huis. **(nummer 6)** Viktor vond het fijn dat hij meester Rob heeft gezien.*

U bespreekt de werkbladen van de kinderen. *Heeft iedereen de juiste route gevolgd? Hebben de kinderen vragen bij de rondleiding?*

De kinderen knippen de prenten uit en kleven ze in de juiste volgorde op een A4-blad.

Nataak

U vraagt de kinderen om de volgende les een knuffel, pop ... mee te brengen.

Hoekenwerk 'In het ziekenhuis'

Doelstellingen

- De kinderen kunnen zich inleven in verschillende situaties in een ziekenhuis.
- De kinderen verruimen hun woordenschat rond 'het ziekenhuis'.

Organisatie

Deze activiteit vindt plaats in de klas of een andere ruimte waar u vijf hoeken kunt organiseren.

Materiaal

Klassikaal

U maakt vijf themahoeken:

1) Bij de dokter, 2) De operatie, 3) De verbandkamer, 4) De ziekenhuiskamer, 5) De apotheek.

Individueel

De kinderen brengen hun knuffel, pop... mee van thuis.

Verloop

U zorgt voor vijf themahoeken in de klas. U verzamelt voor elke hoek materiaal (speelgoedmateriaal).

1. **Bij de dokter:** hoek met een bureau en een onderzoekstafel. U zorgt voor het volgende materiaal: stethoscoop, spatel, bloeddrukmeter, spuit, thermometer, hamertje ...
2. **De operatie:** hoek met een onderzoekstafel en daarboven een grote lamp (kan bureaulamp zijn). U zorgt voor aangepaste kledij voor de kinderen (enkele schorten), plastic handschoenen, kapjes voor over hun schoenen, mondmasker, kapje voor op hun hoofd, doek met daarin een vierkant gat (plaats waar de knuffel zal geopereerd worden) en chirurgisch materiaal.
3. **De verbandkamer:** hoek met onderzoekstafel en enkele rolletjes verband.
4. **De ziekenhuiskamer:** hoek met ziekenhuisbed en speelgoed (boeken, dienblad met eten, spelletjes, tablet, kindertekeningen aan de muur (zie eerder dit thema) ...
5. **De apotheek:** hoek met winkel met verschillende soorten medicatie (doosjes of bijvoorbeeld snoepmuntjes in een potje, pleisters, verband ...)

U overloopt de verschillende hoeken met de kinderen. U vertelt dat zij vandaag de dokters zijn en dat ze hun knuffel gaan helpen.

Zorg ervoor dat elk kind een knuffel of een pop heeft. U toont per hoek wat de kinderen kunnen doen bij hun knuffel. Bij de operatiehoek staat u ook even stil bij het aanwezige materiaal. *Waarom zouden de dokters een schort, handschoenen en een mondmasker dragen? Waarom kunnen ze niet gewoon in hun eigen kleren opereren?* Probeer tot het antwoord van hygiëne en infectiegevaar te komen. U kunt daarbij ook de link leggen met het belang van het handenwassen voor het eten.

U spreekt op voorhand goed af wie er in welke hoek zal gaan en met hoeveel ze in één hoek mogen werken. Dat noteert u op het bord.

Verblijven in het ziekenhuis

Doelstellingen

- De kinderen kunnen zelf aangeven wat ze allemaal moeten meenemen naar het ziekenhuis.
- De kinderen gebruiken hun woordenschat rond 'het ziekenhuis'.

Organisatie

Deze activiteit vindt plaats in de klas.

Materiaal

Klassikaal

U laat de hoek met de ziekenhuiskamer (zie vorig deel) nog opgesteld staan in de klas. U geeft elk kind een schaar. U zorgt voor tijdschriften waaruit ze foto's mogen knippen.

Verloop

U verwijst naar wat de kinderen uit de vorige lessen hebben geleerd. Voeg daaraan toe dat sommige mensen, dus ook kinderen, meer dan één dag in het ziekenhuis moeten verblijven. Zij worden dan voor enkele dagen opgenomen en zullen er op een ziekenkamer logeren.

U speelt met de kinderen het spelletje *Ik ga naar het ziekenhuis en ik neem mee*. (Naar analogie met het spelletje *Ik ga op reis en ik neem mee*.) U organiseert dat klassikaal of als een kringgesprek. U start dit spel met *Ik ga naar het ziekenhuis en ik neem mee: een pyjama*. U wijst dan naar een kind dat die zin aanvult. U kunt er een geheugenspel van maken (de kinderen zeggen alle genoemde objecten mee op), maar u kunt ook alle woorden op het bord noteren en de kinderen één voor één laten aanvullen.

Daarna maakt u samen met de kinderen een tijdlijn (op het bord of individueel op een blad) van een gewone dag van de kinderen. De tijdlijn ziet er in grote lijnen als volgt uit: **opstaan - ontbijten - je wassen - naar school gaan - middagmaal - school - activiteit na school - avondeten - televisie kijken / boek lezen / spelletjes spelen met het gezin ... - slapen**. U kunt de tijdlijn visualiseren door samen met de kinderen foto's te verzamelen uit tijdschriften die passen bij elk moment.

U legt daarna de link naar een verblijf in het ziekenhuis. *Zouden de kinderen dezelfde dagindeling hebben, als ze in het ziekenhuis zouden verblijven? Welke dingen zouden hetzelfde blijven?* (opstaan, ontbijten, zich wassen, middagmaal, avondeten, televisie kijken, slapen). Bespreek dat en sta stil bij dingen die hetzelfde blijven en dingen die anders verlopen dan thuis.

Enkele voorbeelden

- Opstaan: kan later zijn en misschien kun je helemaal niet uit je bed.
- Ontbijten: verpleger brengt ontbijt naar je kamer, je mag dat eten in bed, je kunt niet altijd kiezen wat je eet, verpleger komt het weer ophalen.
- Je wassen: misschien doe je dat zelf, of helpt mama/papa jou of komt er een verpleger jou helpen.
- Middagmaal of avondeten: in je kamer, jouw mama of papa kan bij jou op de kamer eten, je krijgt het menu op voorhand.
- Televisie kijken: helemaal hetzelfde als thuis.
- Slapen: in een vreemd bed, maar je kunt jouw knuffels ook lekker meenemen.

U gaat in op de vragen die de kinderen kunnen hebben bij een ziekenhuisverblijf. Bespreek ook voldoende dat dat niet eng hoeft te zijn en dat er iemand bij hen kan blijven die ze goed kennen. Mama's en papa's kunnen vaak een bed krijgen in de kamer van hun kind om daar te overnachten. Bespreek ook dat er fijne momenten kunnen zijn in het ziekenhuis. In de speelzaal is er vaak tijd voor leuke activiteiten en zelfs feestjes.

Reflectiemoment – Wat betekent 'ziek zijn' voor mij?

Doelstellingen

- De kinderen kunnen zinvol reageren op vragen over een ziekenhuisverblijf.
- De kinderen kunnen hun mening op een respectvolle manier delen met elkaar.

Organisatie

Tijdens deze activiteit wordt er een kringgesprek gehouden. Dat kan in de klas, of in een andere ruimte.

Kringgesprek

Verloop

U herhaalt met de kinderen wat er in deze les aan bod is gekomen. U laat hen dat telkens in eigen woorden formuleren.

- *Meester Rob uit het verhaal belandde in het ziekenhuis. Waarom? (Voor een operatie)*
- *Wat herinner je nog van het ziekenhuisbezoek aan meester Rob?*
- *Moest hij na de operatie nog terug naar het ziekenhuis, denk je? (Ja, voor controle, opvolging, voor extra medicatie, bestralingen ...)*
- *Is het ziekenhuis een enge plaats? (Nee, er zijn mensen die je willen beter maken, die je helpen, die ervoor zorgen dat je minder pijn hebt ...)*
- *Wie werkt er allemaal in een ziekenhuis?*
- *Wat vind je allemaal in een ziekenhuis?*

WERKBLAD Rondleiding

3. WAT IS KANKER?

Link met het verhaal

In voorgaande thema's hebben de kinderen geleerd over (langdurig) ziek zijn en hoe dat kan resulteren in een ziekenhuisopname. Door meer vertrouwd te geraken met het ziekenhuis en de werking ervan, begrijpen de kinderen beter hoe het eraan toe gaat wanneer iemand kanker heeft en geopereerd moet worden, in behandeling is ...

Wellicht hebben de kinderen – net zoals Annelien in het verhaal **Kom op voor meester Rob!** – nog verschillende vragen over kanker. Daar gaan we in thema 3 uitgebreid op in. Kanker en alles eromheen benoemen we open en duidelijk. In het verhaal stelt Annelien daarover veel vragen aan haar ouders, maar ook in de zwemles zijn er kinderen met vragen. De ziekte bespreekbaar maken is van groot belang. De kinderen kunnen eventueel het boekje ook een keer mee naar huis nemen, zodat ze het samen met hun ouders kunnen lezen.

Vorbereiding

U leest het dagboekfragment van Annelien. U bereidt enkele vragen over kanker voor die naar voren zouden kunnen komen tijdens de les.

Instap – Dagboek van Annelien

Doelstellingen

- De kinderen kunnen zich inleven in een dagboek.
- De kinderen kunnen creatief weergeven wat kanker voor hen betekent.
- De kinderen kunnen vragen stellen die bij hen opkomen bij het woord 'kanker'.

Organisatie

Tijdens deze activiteit wordt er een kringgesprek gehouden. Dat kan in de klas of in een andere ruimte.

Materiaal

Individueel: werkblad *Het dagboek van Annelien* (p. 28), balpen en kleurpotloden

Verloop

U zit met de kinderen in een kring. U leest het dagboekfragment van Annelien voor.

Laat de kinderen vrij reageren. U kunt begeleidende vragen stellen:

- *Wie schreef het dagboekfragment?* (Annelien)
- *Over wie ging dit fragment?* (Over meester Rob)
- *Waarom schreef ze dit in haar dagboek?* (Meester Rob is ziek. Hij heeft een tumor in zijn hoofd.) Annelien heeft veel vragen en heeft verschillende gevoelens over kanker.)
- *Waarover gaat dit dagboekfragment?* (Over kanker)

Tip

De kinderen die het dagboekfragment (werkblad) al zelf kunnen lezen, mogen het nadien nog eens samen met u lezen (of per twee) .

Vraag aan de kinderen wie er al eens over kanker heeft gehoord. U laat die kinderen daarover al even aan het woord. Vertel hun dat ze wellicht nog vragen hebben over deze ziekte en dat ze zo meteen de kans krijgen om die vragen te stellen.

U vraagt aan de kinderen om op de achterkant van het werkblad **Het dagboek van Annelien** een tekening te maken over kanker en meester Rob. Terwijl u rondgaat, stelt u nog vragen. *Waar denken ze aan bij kanker? Kennen ze zelf iemand met kanker? ...*

Na het tekenen gaan de kinderen weer in de kring zitten. Ze brengen hun tekeningen mee en tonen die aan elkaar. *Waarom hebben ze dat getekend?* Er zijn geen foute tekeningen.

De kinderen mogen hun eigen creativiteit en interpretatie laten zien. Stuur wel bij als u merkt dat kinderen een minder correct beeld hebben over kanker.

U geeft indien nodig uitleg over kanker. U kunt dat doen aan de hand van een tekening van een huis, waarbij u aangeeft dat ons lichaam opgebouwd is uit verschillende bouwstenen met hun eigen functie. Teken het mee op het bord. U vertelt: 'Ons lichaam is een huis dat gebouwd is met stenen; stenen om te kunnen zien, stenen om te kunnen ademen, stenen die ons hart doen kloppen ... Die stenen heten *cellen*. Elke dag komen er nieuwe cellen bij, maar verdwijnen er ook oude. Als iemand kanker heeft, is er iets mis met één van die cellen. Een cel wordt ziek. Die zieke cel maakt ook andere cellen ziek en dat maakt dat we bv. heel moe zijn, veel hoofdpijn hebben, niet goed meer kunnen eten ... Het huisje met de zieke stenen staat dan ook niet meer zo stabiel.

U benadrukt dat slechts een beperkt aantal mensen die moe zijn of geen honger hebben, kanker hebben. Je kunt je ook eens wat minder goed voelen zonder dat je kanker hebt.

Tijdens het gesprek kunnen de kinderen zelf ook nog bijkomende vragen stellen. Wanneer de kinderen het moeilijk hebben om vragen te verzinnen, kunt u zelf enkele vragen voorstellen. Bijvoorbeeld:

- *Doet kanker pijn?* (Hier is er geen pasklaar antwoord. Sommige mensen die kanker hebben voelen zich niet zo goed (misselijk, verward, moe ...). Sommige hebben ook echt pijn (in een latere fase van de ziekte). Weer andere mensen voelen niet dat er iets mis is met hun lichaam.)
- *Is kanker besmettelijk?* (Kanker is niet besmettelijk. Knuffelen en kusjes geven, kunnen dus gerust.)
- *Kun je kanker genezen met een pil?* (Er zijn verschillende manieren om mensen met kanker proberen beter te maken. Chemotherapie kan gebeuren met een infuus, maar kan ook in pilvorm. Het is wel niet zo dat je met één pilletje van bij de apotheek verlost bent van kanker. De behandeling duurt een hele tijd en bestaat vaak uit verschillende vormen van therapie. Soms is er ook een operatie noodzakelijk, zoals bij meester Rob uit het verhaal **Kom op voor meester Rob!**)
- *Ga je dood aan kanker?* (Sommige mensen sterven inderdaad aan kanker of aan de bijwerkingen (bij de operaties, de behandelingen ...) De dokters en verpleegkundigen doen er alles aan om personen met kanker beter te laten worden. Je kunt dus ook genezen van kanker. Je moet dan wel nog regelmatig op controle gaan om te kijken of de kanker weg is en weg blijft.)
- *Blijft kanker voor altijd in je lichaam zitten?* (Bij een operatie halen ze de tumor uit je lichaam. Maar soms blijven er nog slechte cellen achter. Daarom moet je vaak nog een behandeling krijgen. Bij sommige mensen duurt een kankerbehandeling heel lang (verschillende jaren). Maar je kunt ook sneller beter worden. De kanker verdwijnt dan uit je lichaam. Soms komt de kanker ook terug. Daarom is het belangrijk op tijd op controle te gaan. Ook meester Rob, uit het verhaal, moet geregeld op controle.)

Tip

Probeer veeleer te spreken over 'beter worden' dan over 'genezen'. Leg de kinderen uit dat het vaak onzeker is en dat de dokters altijd doen wat ze kunnen om de kanker weg te krijgen. Maar het is lastig om het 100 procent zeker te voorspellen.

- *Wie kan er kanker krijgen? Krijgen kinderen ook kanker? (Mensen en dieren kunnen kanker krijgen. Kinderen kunnen ook kanker krijgen, maar het komt vooral voor bij oudere mensen.)*
- *Kunnen kinderen met kanker nog op vakantie gaan? (Op vakantie gaan is voor kinderen met kanker niet evident. Het gevaar dat ze nog zieker worden, is te groot. Ze hebben vaak ook speciale verzorging en medicatie nodig. Om die kinderen met kanker toch een supertoffe vakantie te kunnen geven, organiseert **Kom op tegen Kanker** elk jaar een vakantiecamp, waarbij er monitoren, maar ook dokters en verplegers een hele week mee op kamp gaan. De kosten van dit bijzondere vakantiecamp worden mee gedragen door de opbrengst van **De Pet op tegen Kanker**.)*
- *Kun je kanker voorkomen? Waarom krijg je kanker? (Je weet niet of je kanker zult krijgen, maar je kunt wel letten op je voeding, veel bewegen, niet roken, je goed insmeren als je in de zon ligt ... om ervoor te zorgen dat je zo gezond mogelijk leeft. Het is geen garantie dat je geen kanker krijgt, maar het verhoogt wel je kans dat je langer gezond leeft.)*
- *Wiens schuld is het wanneer je kanker krijgt? (Het is niemands schuld dat iemand kanker krijgt.)*
- *Mag je nog plezier maken wanneer je mama of papa kanker heeft? (Absoluut, je mama of papa kan dan misschien minder met jou spelen, maar jij kunt hen wel nog blij maken met een leuke tekening of iets anders. Je mag dan zeker nog altijd plezier maken met vriendjes, op school, in de jeugdbeweging, bij oma of opa ...)*

Bijkomende vragen en antwoorden kunt u vinden op verschillende websites over kanker (zie ook links, p. 39).

Laat de kinderen reflecteren over hun eigen ervaringen met kanker. *Kennen ze personen bij wie het goed afgelopen is? Kennen ze ook iemand bij wie het minder goed afgelopen is? ...*

Laat de kinderen daarover vrij praten, maar probeer te komen tot een positieve boodschap. Vaak is de prognose zeer onzeker.

De kinderen mogen de tweede opdracht van het werkblad invullen. Ze schrijven of tekenen iets voor Annelien. U bespreekt dat nadien met de kinderen die het willen voorstellen aan elkaar. Deze taak kan ook als huistaak meegegeven worden.

Kern – Wat is kanker?

Link met het verhaal

Net zoals in het verhaal **Kom op voor meester Rob!** zullen er heel wat kinderen zijn die vragen hebben over kanker. Er bestaan ook heel wat misvattingen over kanker. In het verhaal kunnen de kinderen die vragen en misvattingen bespreken met juf An. In deze les zullen de kinderen meer te weten komen door middel van knutselopdrachten, een werkblad en een stellingenspel.

Doelstellingen

- De kinderen leren wat kanker betekent aan de hand van weetjes en opdrachten.
- De kinderen kunnen zinvol reageren op antwoorden op vragen over kanker.

Organisatie

Deze activiteit gebeurt in de klas.

Materiaal

Klassikaal: blokken (bv. legoblokken) in minstens twee verschillende kleuren

Behandelingen

Inleiding

U verdeelt de klas in kleine groepjes of u laat de leerlingen individueel werken. U legt enkele bouwstenen (blokken, legoblokken, dozen ...) klaar. De meeste blokken hebben dezelfde kleur, er zijn een aantal blokken met een andere kleur. De leerlingen mogen vrij bouwen hoe zij een **tumor** voorstellen aan de hand van de beschrijving uit de vorige les. U kunt hier de link maken met de tumor van meester Rob uit het verhaal **Kom op voor meester Rob!**

Als u liever niet met blokken werkt, kunt u de leerlingen ook een huis laten tekenen dat opgebouwd is uit verschillende bouwstenen. De meeste stenen krijgen dezelfde kleur, maar een klein hoopje stenen krijgt een andere kleur (zie ook beschrijving vorige les).

Vraag aan enkele leerlingen om hun bouwwerk of tekening te laten zien voor de klas. Benadruk dat er geen verkeerde werkjes kunnen zijn. De kinderen mogen hun eigen interpretatie geven van een tumor. Indien u merkt dat er een foute interpretatie is, kunt u wel bijsturen.

Voor alle duidelijkheid

Sommige kankers hebben niets met een vaste tumor te maken, zoals bv. de meeste bloedkankers. Ook zijn niet alle tumoren kwaadaardig en dus kanker.

U bespreekt ook wat een uitzaaiing is. Een **uitzaaiing** is wanneer de cellen van een tumor zich verspreiden naar andere delen van het lichaam. Daar kunnen ze op hun beurt gezonde cellen ziek maken. U kunt dat weer verduidelijken met de tekening van het huis. Op enkele andere plaatsen tekent u nu enkele losse stenen in dezelfde kleur als de tumor. Dat zijn de uitzaaiingen.

Behandeling

Vraag daarna aan de kinderen of zij weten hoe een tumor behandeld wordt. U kunt opnieuw verwijzen naar het verhaal van meester Rob.

*Wat gebeurde er bij meester Rob? (Hij onderging een **operatie**. De tumor werd verwijderd.)*

U kunt daarbij ook verwijzen naar de operatiehoek uit het vorige thema. Meester Rob werd opgenomen in het ziekenhuis en de tumor werd tijdens een operatie verwijderd door een chirurg. U vertelt dat een operatie één soort behandeling is.

U legt uit dat er twee goed gekende behandelingen zijn: **chemotherapie** en **radiotherapie/bestraling** (zie p. 25).

Hebben de kinderen die begrippen al gehoord? Weten ze wat dat inhoudt?

Als er vragen komen over wie er allemaal kanker kan krijgen, gaat u daar geruststellend op in.

Bespreek dat dieren en kinderen ook kanker kunnen krijgen, maar dat dat bij kinderen heel zelden voorkomt. Het gaat vooral om oudere mensen.

Dieren met kanker worden ook geholpen door de dierenarts.

Chemotherapie

Bij **chemotherapie** krijgt de persoon met kanker medicijnen toegediend. Die zitten vaak in een infuuszak (een zak die aan een lange paal hangt en met een dun slangetje en een naald vast aan de arm zit), maar kunnen ook in de vorm van een pil zijn. De medicijnen doden de kwaadaardige cellen in het lichaam, maar vallen ook de goede cellen aan. Mensen die chemotherapie krijgen kunnen erg misselijk en moe worden van de therapie.

Sommige mensen die chemotherapie krijgen, verliezen hun haren. Ze dragen dan soms een hoofddoekje, een muts of een pruik.

Ze kunnen ook een pet dragen.

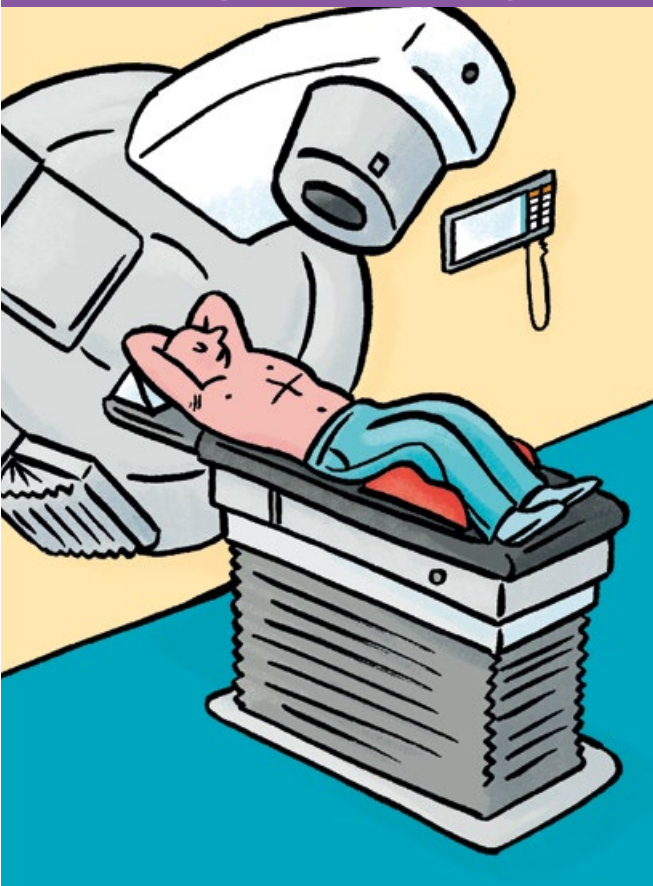
Niet iedereen wordt kaal.

Voor chemotherapie moet je meestal naar het ziekenhuis gaan.

Voor meer informatie:

- www.kankerspoken.nl
- Chemo-Kasper: www.bit.ly/2bUUmwy

Radiotherapie of bestraling

Bij **radiotherapie of bestraling** worden er op voorhand een aantal punten of lijntjes aangeduid waar de persoon bestraald moet worden. De bestraling moet op de juiste plek gebeuren, want de dokters willen enkel de kwaadaardige cellen bestralen. De bestraling gebeurt met een speciaal bestralingsapparaat. De stralen zijn niet zichtbaar en doen geen pijn, maar ze zijn er wel. De bestraling gebeurt in het ziekenhuis.

Voor meer informatie:

- Radio Robbie
- www.kankerspoken.nl
- www.allesoverkanker.be/kinderen-met-kanker

Wat kan ik doen?

Zorg voor materiaal zoals een borstel en vuilblik, een afwasteiltje met enkele vuile kopjes, een voorleesboek, enkele bladen, kleurpotloden, een wenskaart ...

U bespreekt met de kinderen dat de dokters er alles aan doen om een persoon met kanker te helpen en beter te laten worden. U vraagt hun hoe zij zouden kunnen helpen wanneer iemand zich niet goed voelt (bv. misselijk, moe ...). U laat de kinderen eventueel een voorwerp kiezen uit de verzamelde voorwerpen en u laat hen vertellen waarom ze dat voorwerp gekozen hebben.

Benadruk dat alle activiteiten goed zijn om iemand te helpen die zich minder goed voelt. Die persoon een kus of een knuffel geven, kan ook al helpen. Bespreek daarbij dat kanker niet besmettelijk is en dat dat dus perfect kan.

Bespreek ook dat je nog altijd plezier kunt maken en kunt lachen als je iemand kent die kanker heeft. Het is niemands schuld. Dus, naast helpen, mag je zeker ook nog fijne activiteiten doen.

Reflectie – Stellingenspel: wat is kanker?

Doelstellingen

- De kinderen kunnen hun eigen mening geven bij een gegeven stelling.
- De kinderen kunnen hun eigen mening aanpassen bij een gegeven stelling, wanneer die wordt besproken.

Organisatie

Deze activiteit vindt plaats in de klas. (Tenzij u de variant op het stellingenspel zou spelen, dan gaat u naar een ruimte waar de kinderen kunnen rennen, bv. de speelplaats of de turnzaal.)

Materiaal

Individueel: een groene, een rode en een gele kaart (bv. uit gekleurd papier).

Op de groene kaarten schrijft u 'waar', op de rode kaarten schrijft u 'niet waar', op de gele kaarten zet u een vraagteken.

Verloop

Herhaal kort wat de kinderen onthouden hebben uit de voorgaande lessen. Daarna zegt u dat ze nog meer zullen te weten komen over kanker in een stellingenspel.

Leg het verloop van het stellingenspel uit:

Zo meteen krijgen jullie van mij een groen, een rood en een geel kaartje. Ik zeg een zin die over kanker gaat. Wanneer je denkt dat die zin klopt, dan steek je het groene kaartje omhoog. Als je denkt dat die zin niet klopt, dan steek je het rode kaartje omhoog. Weet je het echt niet? Steek dan het gele kaartje omhoog. Daarna gaan we bespreken of de zin klopt of niet. Het is helemaal niet erg als je een fout maakt. Er bestaan zo veel misvattingen over kanker dat we graag willen zien hoe dat komt. Het is de bedoeling dat we vandaag veel bijleren.

Variant

In de plaats van de kinderen met kaartjes te laten werken, kunt u ook opteren voor een **ren-je-rot**-spel. De kinderen kunnen dan naar een bepaalde plaats lopen als ze denken dat het waar is, en naar een andere plaats als ze denken dat het niet waar is.

Begeleid de eerste stelling stap na stap, zodat de kinderen weten wat er van hen verwacht wordt. Daarna zegt u de volgende stellingen en laat u die even toelichten.

- 1) Als je kanker hebt, kun je beter worden. (**waar**)
- 2) Als je beter bent, dan moet je toch nog op controle gaan. (**waar**)
- 3) Een tumor is besmettelijk. Anderen kunnen het ook krijgen. (**niet waar**)
- 4) Ons lichaam bestaat uit bouwstenen. Die heten cellen. (**waar**)
- 5) Cellen kunnen ziek worden. Zo worden wij ook ziek. Ons huisje staat dan wankel. (**waar**)
- 6) Als je kanker hebt, kun je nooit meer lachen. Je bent de hele tijd verdrietig. (**niet waar**)
- 7) Van kanker ga je altijd dood. (**niet waar**)

U bespreekt daarna de antwoorden van de stellingen en gaat in op vragen die de kinderen zouden kunnen hebben.

WERKBLAD Het dagboek van Annelien

1. Annelien laat jou in haar dagboek lezen.

Liefste dagboek,

Vandaag hadden we de eerste zwemles zonder meester Rob. Juf An vertelde ons dat meester Rob ziek is. Hij heeft een tumor. In zijn hoofd! Wat een raar woord: tumor.

Ik wist niet goed wat dat was.

Papa heeft het dan uitgelegd. Hij zei dat ons lichaam zoals een huis is. En dat het uit bouwstenen bestaat. Niet echt, want in ons lichaam heten die stenen: CELLEN. Bij meester Rob zijn er enkele van die cellen ziek geworden.

Hij is gelukkig onmiddellijk geopereerd. Nu wordt hij wel nog bestraald. Hopelijk komen die zieke cellen niet meer terug!

Ik was eerst een beetje boos. Omdat ik wil dat meester Rob terugkomt. Hij moet ons helpen met de wedstrijd. Stomme kanker! Maar meester Rob kan daar natuurlijk niet zelf aan doen.

Ik was ook bang. Want misschien wordt de nieuwe meester ook ziek. Of misschien papa of mama. Maar papa zei dat het eerder bij oudere mensen gebeurt. Dat meester Rob pech heeft. Dat maakt me verdrietig. Arme meester Rob! Hopelijk wordt hij snel beter.

Tot morgen lief dagboek!

2. Wil jij een briefje schrijven aan Annelien? Wat wil je haar vertellen?

Schrijf of teken het hier. of

4. GEVOELENS

Link met het verhaal

In thema 3 kregen de kinderen meer inzicht in wat kanker inhoudt. Wellicht roept dat bij hen heel wat emoties op. Daarover gaat thema 4: over deze, vaak moeilijke, gevoelens. Er wordt dan ook geregeld verwezen naar het verhaal **Kom op voor meester Rob!**, want ook hier ervaren de kinderen allerlei emoties wanneer ze het nieuws krijgen dat hun zwemmeester kanker heeft.

Iemand die kanker heeft, ervaart uiteraard zelf heel wat uiteenlopende gevoelens (hoop, angst, verdriet, boosheid ...). Maar ook mensen in zijn/haar buurt worden hiermee geconfronteerd.

In dit thema gaan we dieper in op de emoties van de kinderen. Het is belangrijk dat zij er zich bewust van zijn dat emoties kunnen verschillen, van mens tot mens en van moment tot moment. Soms zijn onze gevoelens ook in de war. Gevoelens hoeven niet apart te staan. Ze kunnen of mogen zeker samen voorkomen. Dat ervaart ook Annelien in het verhaal. Zo is ze bijvoorbeeld boos op de kanker van meester Rob, verdrietig omdat meester Rob geen les meer komt geven en bang dat ook de nieuwe meester kanker krijgt ...

Vorbereiding

U zoekt verschillende muziekfragmenten binnen het thema om aan de kinderen te laten horen. Er worden verschillende suggesties gedaan in de lesuitwerking.

Instap – Een spiegel aan emoties

Doelstellingen

- De kinderen kunnen emoties benoemen.
- De kinderen kunnen emoties verwoorden.

Organisatie

Deze activiteit vindt plaats in de klas of in een open ruimte. U organiseert een kringgesprek.

Materiaal

Klassikaal: verschillende spiegels

Verloop

Omgaan met eigen gevoelens

De organisatie van het kringgesprek bepaalt u zelf. Eventueel kunt u opnieuw gebruikmaken van een praatstok (zie eerder).

U bespreekt dat jullie het vandaag over gevoelens zullen hebben. U kunt deze les eventueel ook inleiden door een aantal gedichten voor te lezen rond gevoelens (Google zoekterm: *gedichten gevoelens* of meer specifiek *gedicht boos zijn, bang zijn* ...).

U kunt de kinderen een 'emotie' geven en hun vragen om zelf gedichten te zoeken die daarmee te maken hebben, of zelf te laten schrijven.

U kunt er ook voor kiezen dit korte versje op te zeggen (en aan te leren):

*Soms ben ik boos en soms ben ik blij
Al die gevoelens, die wonen in mij
Soms ben ik droef en soms lach ik luid
Al die gevoelens, die komen eruit
Soms ben ik alles in één keer
Of soms weet ik het gewoon niet meer!
Blij of boos of verdrietig of bang
Gelukkig duurt dat nooit erg lang ...*

U bespreekt het versje of de gedichten die u zelf hebt opgezocht.

- *Weten jullie wat gevoelens zijn? (Hoe iemand zich voelt.)*
- *Welke gevoelens kennen jullie allemaal? (blij-boos-bang-verdrietig ...)*

Kunnen jullie die gevoelens tonen?

Laat hen hiervoor de spiegels gebruiken. De kinderen helpen elkaar. Laat de kinderen telkens ook situaties opsommen waarin ze al eens blij, boos, verdrietig of bang zijn geweest.

Gebruik voldoende synoniemen voor de gevoelens. Bv. droef = triestig = verdrietig = bedroefd ...

U leest het verhaal van **Kom op voor meester Rob!** nog eens voor. De kinderen die al kunnen lezen, kunnen het zelf herlezen. Stel nadien enkele vragen die gaan over gevoelens.

- *Welke gevoelens ervaart Annelien? (blij: Annelien kijkt uit naar de zwemles, ze wil meester Rob graag terugzien; verdrietig: Annelien hoort dat meester Rob ziek is en dat hij niet snel zal terugkeren; boos: Annelien vindt dat ze meester Rob nodig heeft om de zwemwedstrijd te winnen en nu is hij ziek door kanker; bang: Annelien vraagt zich af of kanker besmettelijk is en of je eraan dood kunt gaan).*

Annelien ervaart dus verschillende gevoelens als ze te weten komt dat meester Rob kanker heeft. Die gevoelens kunnen allemaal samen voorkomen. Het is ook helemaal niet erg om verschillende gevoelens te hebben. U laat de kinderen reageren op volgende vragen:

- *Mag Annelien wel boos zijn? (Ja, dat mag, het kan zijn dat ze verschillende gevoelens heeft.)*
- *Was je zelf ooit al eens blij en een beetje bang? Of blij en toch ook verdrietig? ...*
- *Annelien is bang dat de nieuwe meester ook kanker zal krijgen. Ben jij soms ook bang dat er iemand in jouw omgeving erg ziek zou worden? ...*

U kunt bepaalde passages uit het verhaal herlezen en de kinderen op een bepaald moment vragen een gezicht met emoties uit te beelden. *Herkennen ze de emotie in het verhaal?*

Bespreek met de kinderen of ze zelf iemand kennen met kanker en welke emoties ze daarbij ervaren hebben.

U rondt het gesprek zo positief mogelijk af. U helpt de kinderen ook op weg naar oplossingen om hun gevoelens te delen. U bespreekt dat ze hun gevoelens eventueel aan hun knuffel kunnen vertellen. Indien ze nood hebben aan een persoon kunt u samen met hen op zoek gaan naar een vertrouwenspersoon in hun omgeving.

In de klas zet u een **gevoelensdoos** (naar eigen inzicht in te vullen, bv. een gewone doos met een vrolijk motiefje). Bespreek dat die doos voor iedereen toegankelijk is en dat de kinderen er iets in kunnen stoppen als zij dat willen (kan een briefje zijn, maar ook een voorwerp dat hen blij of verdrietig maakt, (bv. een foto ...).

Gevoelens in mijn buurt

Materiaal

Klassikaal: een muzikspeler, enkele audiofragmenten en een computer waar audiofragmenten opgezocht kunnen worden of verschillende cd's, muziekinstrumenten (vrij te bepalen)

U bespreekt dat Annelien in het verhaal verschillende emoties ervaart. Meester Rob heeft ook verschillende gevoelens omtrent zijn kanker. Hij houdt erg van muziek en afhankelijk van zijn gevoel kiest hij andere liedjes.

Voor deze les kunt u ook naar een grote, open ruimte gaan. U laat de kinderen enkele liedjes horen die gekoppeld kunnen worden aan een emotie, bv. het liedje *Ik ben vandaag zo vrolijk* van Herman van Veen.

U kunt ook kiezen voor klassieke muziek. Daarbij worden de kinderen niet afgeleid door de woorden, maar moeten ze zich volledig laten leiden door de muziek.

- **Blij:** 'De lente' uit *De vier jaargetijden*, van Vivaldi
- **Boos:** *De Moldau*, 'het onweer' van Smetana
- **Bang:** 'Revolution' uit *Dr. Zhivago* van Maurice Jarre
- **Verdrietig:** *Het zwanenmeer* van Tsjajkovski, *De zwaan* van Saint-Saëns

Welke gevoelens ervaren de kinderen bij het horen van de verschillende liedjes of muziekstukken? Herkennen zij die gevoelens bij personen in hun omgeving? Welk liedje vinden zij goed passen bij een bepaalde persoon in hun omgeving? Indien de kinderen er niet in slagen om de liedjes te koppelen aan een bepaalde persoon kunt u verwijzen naar meester Rob in het verhaal.

Welk liedje zou meester Rob opgezet hebben toen hij te horen kreeg dat hij kanker had? (De antwoorden kunnen uiteenlopend zijn.) U benadrukt ook dat verschillende personen verschillende gevoelens kunnen hebben en dat dus alle antwoorden correct zijn. Meester Rob kan zich zowel boos als bang als verdrietig voelen. Wanneer zou meester Rob het blij liedje opzetten?

U kunt daarna samen op zoek gaan naar nog meer audiofragmenten. U kunt ook een willekeurige cd kiezen en de kinderen hun gevoelens laten bespreken bij de verschillende liedjes. Opnieuw kunt u daarbij benadrukken dat de kinderen verschillende emoties kunnen ervaren. Soms lukt het op om die gevoelens te delen met andere personen.

Zorg voor een aantal muziekinstrumenten (trommel, triangel, schuddoos, fluit ...).

Laat de kinderen in groepjes van vier een aantal geluiden maken omtrent gevoelens.

Wie kan er een boos geluid maken? (bv. stampen met de voeten). Wie kan er een bang geluid maken? ...

Foute antwoorden zijn hier in principe ook niet mogelijk.

De kinderen verwoorden hun gevoelens op een muzikale manier.

Gevoelensmeter

Materiaal

Klassikaal: Werkblad 1 *Gevoelensmeter*, kleurpotloden, scharen, wasknijpers

Verloop

U deelt de gevoelensmeters uit. U laat de kinderen de gezichtjes inkleuren en uitknippen.

Bespreek de vier basisgevoelens: **blij**, **bang**, **boos** en **verdrietig**.

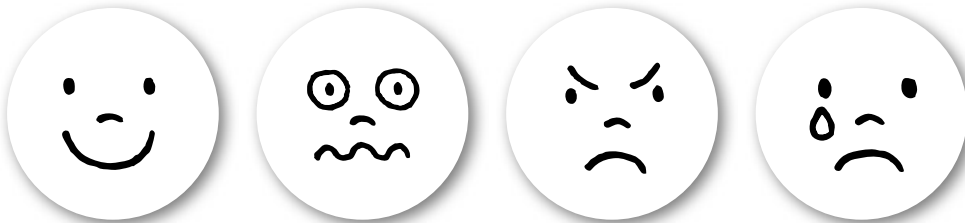
Laat de kinderen over die gevoelens spreken.

Waar zien we ze in het verhaal? En bij wie?

Wanneer hebben de kinderen die gevoelens zelf gevoeld?

Daarna geeft u alle kinderen een wasknijper. Ze zetten de wasknijper op de plaats die het beste bij hun gevoel van dat moment past. (Eventueel mogen ze ook meer dan één wasknijper plaatsen.)

Dit ritueel kunt u met de kinderen op een later tijdstip herhalen, bv. aan het begin of het einde van de dag. De kinderen kunnen de gevoelensmeter ook mee naar huis nemen.

Kern – Vechten doe je niet alleen!

Vorbereiding

U tekent twee gezichtjes op uw vingers of zoekt twee poppenkastpoppen.

Doelstellingen

- De kinderen kunnen gevoelens bij verschillende personen herkennen en die ook uitbeelden.
- De kinderen kunnen een situatie uitbeelden met gepaste emoties.

Organisatie

Deze activiteit vindt plaats in de klas of in een open ruimte.

Materiaal

Klassikaal: een zwarte stift en poppenkastpoppen (of vingerpopjes)

Individueel: Werkblad 2 *De pet op!*, kleurpotloden, maar eventueel ook ander knutselmateriaal om een pet mee te versieren (gekleurd papier, verf, glinsters, lijm, stempels ...).

Verloop

U beeldt een situatie uit met de poppen (een arts en meester Rob) waarbij meester Rob te horen krijgt dat hij een tumor heeft en geopereerd moet worden. U beeldt daarbij ook uit dat meester Rob zich na het horen van het nieuws erg bedroefd voelt.

U vraagt de kinderen wie meester Rob zou kunnen helpen in deze moeilijke periode. De kinderen met een antwoord tekenen een vingerpopje op hun vinger en komen tot bij u.

Benadruk dat er veel antwoorden kunnen zijn. Verwijs eventueel ook naar het verhaal van Viktor.

Wie zou er allemaal op bezoek kunnen komen bij de zieke Viktor? (mama, papa, oma, opa, buurman, dokter, verpleegster, kinderen uit de klas ...)

U bespreekt dat iedereen in de omgeving van meester Rob er alles aan doet opdat hij zich zo snel mogelijk beter voelt. De dokter helpt hem om de kanker te bestrijden, net zoals de andere mensen in het ziekenhuis. Maar het is ook fijn dat er iemand is op wie hij thuis kan rekenen, bv. mensen die hem helpen met huishoudelijke taakjes. Er zijn ook mensen die naar hem luisteren wanneer hij zijn gevoelens wil delen.

Tip

U verwijst naar het vorige thema waarin besproken werd wat de kinderen konden doen om iemand die ziek was te helpen. U verwijst ook opnieuw naar het verhaal van meester Rob. *Wat hadden de kinderen uit de zwemles voor meester Rob gedaan?* Ze hadden gezien dat hij een pet droeg (meester Rob had een kale plek en hij heeft al zijn haren afgeschoren). Om de pet wat op te vrolijken, hebben ze die speciaal voor meester Rob versierd. U bespreekt dat jullie dat vandaag in de klas ook zullen doen.

U deelt **werkblad 2 De pet op!** uit. De kinderen kunnen de pet vrij versieren. Ze kunnen de tekening meenemen naar huis en indien gewenst afgeven aan iemand die ze kennen die kanker heeft.

De kinderen die niemand kennen met kanker in hun omgeving, mogen hun petten ook ophangen in de hoek waar de gevoelensdoos staat.

WERKBLAD 1 Gevoelensmeter

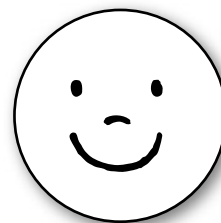
Kies een kleur voor elke gezichtje.

 Kleur.

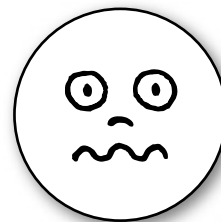
 Knip de meter uit.

Hoe voel jij je nu?

Zet daar de wasknijper.

blij

bang

boos

verdrietig

WERKBLAD 2 De pet op!

Versier deze pet leuk, mooi, tof, grappig ...
Klaar?

 Knip de pet uit!

Aan wie ga je deze pet geven?

5. WAT DOET HET MET JE?

Link met het verhaal

De kinderen verkenden in voorgaande thema's wat kanker inhoudt en welke gevoelens dat bij de patiënt en zijn omgeving teweegbrengt. Thema 5 zet nog een stapje verder, aangezien het niet ophoudt na de diagnose en zelfs niet na de ingreep of behandeling. Niet alleen de emoties van kankerpatiënten zijn soms verward, ook lichamelijk zijn ze vaak niet meer zoals voordien. Dan blijven alle hulp, steun, begrip, geduld en af en toe eens een lieve knuffel meer dan welkom.

In **Kom op voor meester Rob!** kan meester Rob niet onmiddellijk na de operatie weer deelnemen aan de zwemlessen. Hij moet eerst nog rusten en beter worden. Daarna kan hij al eens komen kijken naar de zwemlessen, maar hij moet nog regelmatig op controle.

In dit thema leren de kinderen dat je na een operatie, chemotherapie of andere behandeling nog niet direct beter bent. Vaak moeten mensen na een kankerbehandeling nog een lange periode rusten en nog regelmatig naar het ziekenhuis gaan.

Instap – Knuffelen tegen Kanker

Doelstellingen

- De kinderen ontdekken dat een knuffel troost kan bieden.
- De kinderen ontdekken dat iemand knuffelen (omhelzen) ook troost kan bieden.

Organisatie

Deze activiteit vindt plaats in de klas of in een ruimte waar de kinderen vrij kunnen bewegen (zoals de turnzaal, de speelplaats ...)

Materiaal

Individueel: Elk kind brengt een knuffel mee.

Verloop

U gaat weer in een kring zitten met de kinderen. Ze houden hun knuffel dicht bij hen.

- *Welke knuffel hebben jullie meegebracht?*
- *Slapen jullie met deze knuffel? Waarom?*
- *Kan jullie knuffel jullie soms ook troosten? Hoe dan?*

U laat de kinderen ontdekken dat een knuffel troost kan bieden.

Daarna stelt u nog bijkomende vragen over troost vinden bij iemand.

- *Misschien vinden jullie alvast troost door jullie knuffel te omhelzen, ermee te slapen, ertegen te praten ... Maar bij wie kunnen jullie nog terecht wanneer jullie verdrietig zijn?*
- *Wat doet deze persoon dan om jou beter te laten voelen? (praten, knuffelen ...)*
- *Wanneer voelde je je al eens beter door een omhelzing, een zoen ...?*

U laat de kinderen elkaar omhelzen wanneer ze dat wensen.

- *Hoe voelde dat? Hoe zou dat komen? ...*

Kern – Knuffel heeft kanker

Doelstellingen

- De kinderen leren dat je van kanker niet snel beter wordt.
- De kinderen leren dat iemand die kanker heeft, moet rusten en zich nog lange tijd minder goed kan voelen.

Organisatie

Deze activiteit vindt plaats in de klas of in een ruimte waar de kinderen vrij kunnen bewegen (zoals de turnzaal, de speelplaats ...).

Materiaal

Individueel: Elk kind brengt een knuffel mee.

Verloop

U gaat naar een open ruimte, waar de kinderen vrij kunnen bewegen. Zij nemen hun knuffel mee en gaan op de grond in een kring zitten. U verwijst naar het verhaal van meester Rob.

- De meester werd geopereerd. *Kon hij direct daarna weer zwemmeester zijn?* (Nee, hij was nog veel te moe en moest geregeld rusten.)
- *Wanneer kwam meester Rob terug naar de zwemlessen?* (Na enkele maanden kwam hij een kijkje nemen, maar hij kon nog niet zelf mee zwemmen.)
- *Wat moest meester Rob nog doen vooraleer hij weer mee kon zwemmen?* (Hij moest regelmatig op controle gaan om te kijken of de kanker volledig verdwenen was en niet meer terugkwam.)
- *Hoelang zou meester Rob nog op controle moeten gaan?* (Bespreek met hen dat dat vaak om vele jaren 'opvolging' gaat. In het begin moet iemand heel regelmatig (om de paar maanden) op controle, maar daarna kan dat om het jaar zijn.)

Vraag de kinderen om in duo's een scène te spelen waarin hun knuffel kanker heeft.

(Een knuffel die kanker krijgt, kan natuurlijk niet. Maar we doen hier alsof.)

Ze spelen dat hun knuffel net is geopereerd en veel moet rusten. *Wat zou de knuffel doen?*

De kinderen mogen – als dat praktisch haalbaar is – voor zichzelf een gezellig hoekje maken waar ze hun knuffel kunnen laten rusten. *Hoe ziet dit hoekje eruit? Wat moet daar allemaal in staan? Wanneer zou je knuffel goed kunnen rusten? Wie kan jouw knuffel troosten wanneer hij zich niet zo goed voelt?*

Eventueel kunnen enkele kinderen die dat wensen hun scène naar voren brengen.

U stelt nadien nog enkele vragen aan de duo's.

- *Wat gebeurt er met je knuffel als hij kanker heeft?* (Haren kunnen uitvallen, niet goed eten, mager worden, een pet moeten dragen, verward zijn, moe zijn, misselijk zijn ...).
- *Welke behandelingen moet hij ondergaan?* (Zie vorige thema's.)
- *Hoe voelt je knuffel zich nu?* (Zie thema **Gevoelens**.)

U bespreekt dat hun knuffel daarna ook nog een paar keer op controle naar het ziekenhuis moet.

U verwijst naar het vorige thema, over het ziekenhuisbezoek.

- *Hoe zou je knuffel naar het ziekenhuis gaan?*
- *Blijft er iemand bij hem?*
- *Bij wie zou je knuffel in het ziekenhuis op controle gaan?* (oncoloog = dokter, gespecialiseerd in kanker)
- *Zou hij dan ook foto's moeten laten nemen? Waarom zou hij dat moeten doen?* (Om te kijken of de tumor helemaal weg is.)
- *Hoe voelt je knuffel zich als hij terug naar het ziekenhuis moet?* (Hij is misschien wel een beetje bang, want hij weet niet welk nieuws ze hem gaan brengen. Je knuffel kan ook vrolijk zijn, want misschien

krijgt hij ook wel goed nieuws. Zelfs wanneer je knuffel goed nieuws krijgt, kan hij zich daarna door de behandelingen nog moe, verward of misselijk voelen. Het duurt een tijdje vooraleer hij helemaal beter is. (link verhaal van meester Rob)

- *Zou je knuffel nog leuke dingen kunnen doen als hij kanker heeft?*

Laat de kinderen in duo's een leuke activiteit naspelen die hun knuffel volgens hen wel zou kunnen. *Welke activiteiten hebben ze uitgekozen?* Als de kinderen geen inspiratie hebben, kunt u terug naar het verhaal van meester Rob verwijzen. Meester Rob kon wel naar de zwemlessen van Annelien gaan kijken.

Hier kunt u nogmaals benadrukken dat een persoon met kanker wel nog kan lachen en leuke dingen doen, op de momenten dat die persoon zich goed voelt (niet net na een ingreep of behandeling). Dat lukt misschien niet alle dagen of op elk moment, maar misschien kan die persoon wel nog mee gaan eten of een korte uitstap maken of een spelletje spelen of een wandeling maken in de tuin of ...

Sluit de les af met een toneelstukje. Na enkele maanden voelt hun knuffel zich beter. *Wat denken de kinderen dat hij nu eens zou doen?* In principe is hier elk antwoord een goed antwoord.

Slotactiviteit – Een superknuffel van Super-Knuffel

Doelstellingen

- De kinderen leren dat je van kanker niet snel beter wordt.
- De kinderen leren dat iemand die kanker heeft, moet rusten en zich nog lange tijd minder goed kan voelen.

Organisatie

Deze activiteit vindt plaats in de klas of in een ruimte waar de kinderen vrij kunnen bewegen (zoals de turnzaal, de speelplaats ...).

Materiaal

Individueel: voor elk kind een A3-blad en kleurpotloden

Nadien wordt er één tekening gekozen. Die knuffel wordt dan echt gemaakt in stof.

Als dat niet haalbaar is, geeft u elk kind een groot stuk karton, een schaar, een lijmstift en restjes stof in verschillende kleuren en patronen.

Verloop

U vertelt aan de kinderen dat zij nu tot slot allemaal een **Super-Knuffel** zullen tekenen. Ze mogen kiezen hoe die eruitziet. De **Super-Knuffel** is bedoeld om mensen met kanker een hart onder de riem te steken.

De kinderen tekenen allemaal een **Super-Knuffel** naar eigen keuze.

Daarna mogen de kinderen stemmen (eventueel anoniem) op één knuffel (niet de hunne) die zij het leukst / origineelst / liefst ... vinden. Die knuffel wordt dan echt gemaakt met lappen stof.

Als dat niet haalbaar is, kunnen de kinderen hun tekening maken op een groot stuk karton. Nadien knippen ze de knuffel uit. Ze beplakken die nu met restjes stof.

Tip

Het is leuk om de **Super-Knuffel(s)** via een (school/klas)veiling te verkopen. De opbrengst kan gaan naar **Kom op tegen Kanker**. Het geld helpt de organisatie om meer onderzoek te doen naar kanker en om mensen met kanker nog beter te helpen.

LITERATUURTIPS EN LINKS

Kinderboeken

U vindt een overzicht van kinderboeken rond het thema kanker, ziek zijn en dood gaan op:

- www.allesoverkanker.be/boeken#spring-naar-voor-kinderen

Informatief voor kinderen

- *Grote woorden bij kanker*, Cindy Verhulst

Voor volwassenen

- www.komoptegenkanker.be
- www.allesoverkanker.be
- *Omgaan met kanker*, Nathalie Cardinaels
- *Als kanker je gezin treft, tips om kinderen te ondersteunen*, Leoniek van der Maarel

Op www.allesoverkanker.be/boeken vindt u een lijst van geschikte boeken.

Online

- Educatief pakket van **Kom op tegen Kanker** – Tweede graad: www.depetoptegenkanker.be
- www.komoptegenkanker.be
- www.allesoverkanker.be
- www.kiwanis-pop.be
- www.talismanneke.be/project/grote-boom-is-ziek
- www.hetklokhuis.nl/onderwerp/kanker
- www.kankerspoken.nl
- www.mamawordteensterretje.nl
- www.allesoverkanker.be/als-u-als-ouder-ziek-wordt-met-kinderen-praten-over-kanker
- www.allesoverkanker.be/kinderen-met-kanker

EINDTERMEN PER THEMA

1. LANGDURIG ZIEK

Sociale vaardigheden – domein relatiewijzen: 1.2, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9

Sociale vaardigheden – domein gespreksconventies: 2

Sociale vaardigheden – domein samenwerking: 3

Mens en maatschappij – domein mens – ik en mezelf: 1.1, 1.2,

Mens en maatschappij – domein mens – ik en de anderen: in groep: 1.7

Wetenschappen & techniek – gezondheid: 1.18

2. HET ZIEKENHUIS

Sociale vaardigheden – domein relatiewijzen: 1.2, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9

Sociale vaardigheden – domein gespreksconventies: 2

Mens en maatschappij – domein mens – ik en mezelf: 1.1*, 1.2, 1.3*

Mens en maatschappij – domein mens – ik en de anderen: in groep: 1.7*

Wetenschappen & techniek – gezondheid: 1.19

3. WAT IS KANKER?

Sociale vaardigheden – domein relatiewijzen: 1.2, 1.3, 1.4, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9

Mens en maatschappij – domein mens – ik en mezelf: 1.1*, 1.3

Mens en maatschappij – domein mens – ik en de anderen: in groep: 1.7*

Wetenschappen & techniek – gezondheid: 1.17, 1.18, 1.19

4. GEVOELENS

Sociale vaardigheden – domein relatiewijzen: 1.2, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9

Sociale vaardigheden – domein gespreksconventies: 2

Mens en maatschappij – domein mens – ik en mezelf: 1.1*, 1.2, 1.3*

Mens en maatschappij – domein mens – ik en de anderen: in groep: 1.7*

5. WAT DOET HET MET JE?

Sociale vaardigheden – domein relatiewijzen: 1.2, 1.3, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9

Sociale vaardigheden – domein gespreksconventies: 2

Mens en maatschappij – domein mens – ik en mezelf: 1.1*, 1.2, 1.3*

Mens en maatschappij – domein mens – ik en de anderen: in groep: 1.7*

LEERPLANDOELEN PER THEMA

Leerplandoelen ZILL

1. LANGDURIG ZIEK

Socio-emotionele ontwikkeling

- SEgb3** Zoeken naar mogelijkheden om, in respect voor zichzelf en de ander, aan eigen behoeften en die van anderen tegemoet te komen.
- SEgb2** Bewust omgaan met gevoelens en behoeften en deze binnen aanvaardbare grenzen uiten. Zelfbeheersing ontwikkelen.
- SEgb1** Gevoelens en behoeften bij zichzelf en anderen beleven, aanvaarden, herkennen en in taal uitdrukken.
- SErv5** Oplossingsgericht omgaan met conflictsituaties, in respect voor zichzelf en de ander(en).
- SErv4** Bewust sociale rollen opnemen die zowel het individueel als het groepsbelang ten goede komen in diverse situaties en contexten.
- SErv2** De verscheidenheid van mensen als een rijkdom ervaren en deze benutten.
- SErv3** Samenwerken met anderen en zo bijdragen aan het realiseren van een gemeenschappelijk doel.

Ontwikkeling van initiatief en verantwoordelijkheid

- IVds3** Bijdragen aan een zinvolle samenleving waar een plaats is voor iedereen en respectvol omgaan met en zorgen voor de kwetsbare ander.
- IVoz1** Initiatief nemen. Een eigen idee, beweging, project of activiteit enthousiast en volhardend vorm en inhoud geven.
- IVoc4** Alleen en met anderen kritisch reflecteren op ervaringen en bevindingen en daaruit leren.
- IVzv3** Doelgericht en efficiënt handelen door taken te plannen, uit te voeren, erop te reflecteren en waar nodig bij te sturen in functie van zelfredzaam en zelfstandig functioneren.
- IVgv2** Inschatten hoe gedrags- en omgevingsfactoren de gezondheid en veiligheid beïnvloeden en op basis daarvan, binnen veilige grenzen, risico's durven nemen.

Taalontwikkeling

- TOmn3** Actief deelnemen aan een gesprek.
- TOtg5** Bereid zijn om taal correct, verzorgd en gepast te gebruiken.
- TOmn2** Een mondelinge boodschap overbrengen.

Ontwikkelen van een innerlijk kompas

- IKwn2** Gewetensvol en verantwoord handelen.

2. HET ZIEKENHUIS

Socio-emotionele ontwikkeling

- SEgb3** Zoeken naar mogelijkheden om, in respect voor zichzelf en de ander, aan eigen behoeften en die van anderen tegemoet te komen.
- SEgb2** Bewust omgaan met gevoelens en behoeften en deze binnen aanvaardbare grenzen uiten. Zelfbeheersing ontwikkelen.
- SEgb1** Gevoelens en behoeften bij zichzelf en anderen beleven, aanvaarden, herkennen en in taal uitdrukken.
- SErv5** Oplossingsgericht omgaan met conflictsituaties, in respect voor zichzelf en de ander(en).

- SErv4** Bewust sociale rollen opnemen die zowel het individueel als het groepsbelang ten goede komen in diverse situaties en contexten.
- SErv2** De verscheidenheid van mensen als een rijkdom ervaren en deze benutten.
- SErv3** Samenwerken met anderen en zo bijdragen aan het realiseren van een gemeenschappelijk doel.

Ontwikkeling van initiatief en verantwoordelijkheid

- IVds3** Bijdragen aan een zinvolle samenleving waar een plaats is voor iedereen en respectvol omgaan met en zorgen voor de kwetsbare ander.
- IVoc4** Alleen en met anderen kritisch reflecteren op ervaringen en bevindingen en daaruit leren.
- IVzv3** Doelgericht en efficiënt handelen door taken te plannen, uit te voeren, erop te reflecteren en waar nodig bij te sturen in functie van zelfredzaam en zelfstandig functioneren.
- IVgv2** Inschatten hoe gedrags- en omgevingsfactoren de gezondheid en veiligheid beïnvloeden en op basis daarvan, binnen veilige grenzen, risico's durven nemen.

Taalontwikkeling

- TOmn3** Actief deelnemen aan een gesprek.
- TOtg5** Bereid zijn om taal correct, verzorgd en gepast te gebruiken.
- TOmn2** Een mondelinge boodschap overbrengen.

Ontwikkelen van een innerlijk kompas

- IKwn2** Gewetensvol en verantwoord handelen.
- IKid1** Basisvertrouwen ontwikkelen.

3. WAT IS KANKER?

Socio-emotionele ontwikkeling

- SEgb3** Zoeken naar mogelijkheden om, in respect voor zichzelf en de ander, aan eigen behoeften en die van anderen tegemoet te komen.
- SEgb2** Bewust omgaan met gevoelens en behoeften en deze binnen aanvaardbare grenzen uiten. Zelfbeheersing ontwikkelen.
- SErv5** Oplossingsgericht omgaan met conflictsituaties, in respect voor zichzelf en de ander(en).
- SErv4** Bewust sociale rollen opnemen die zowel het individueel als het groepsbelang ten goede komen in diverse situaties en contexten.
- SErv2** De verscheidenheid van mensen als een rijkdom ervaren en deze benutten.
- SErv3** Samenwerken met anderen en zo bijdragen aan het realiseren van een gemeenschappelijk doel.

Ontwikkeling van initiatief en verantwoordelijkheid

- IVds3** Bijdragen aan een zinvolle samenleving waar een plaats is voor iedereen en respectvol omgaan met en zorgen voor de kwetsbare ander.
- IVoc4** Alleen en met anderen kritisch reflecteren op ervaringen en bevindingen en daaruit leren.
- IVzv3** Doelgericht en efficiënt handelen door taken te plannen, uit te voeren, erop te reflecteren en waar nodig bij te sturen in functie van zelfredzaam en zelfstandig functioneren.
- IVgv1** Zorg dragen voor de eigen mentale, sociale en fysieke gezondheid en veiligheid en die van anderen en daarbij aandacht hebben voor: eigen gezondheid.
- IVgv2** Inschatten hoe gedrags- en omgevingsfactoren de gezondheid en veiligheid beïnvloeden en op basis daarvan, binnen veilige grenzen, risico's durven nemen.

Taalontwikkeling

- TOmn3** Actief deelnemen aan een gesprek.

Ontwikkelen van een innerlijk kompas

- IKid1** Basisvertrouwen ontwikkelen.
- IKwn2** Gewetensvol en verantwoord handelen.

4. GEVOELENS

Socio-emotionele ontwikkeling

- SEgb3** Zoeken naar mogelijkheden om, in respect voor zichzelf en de ander, aan eigen behoeften en die van anderen tegemoet te komen.
- SEgb2** Bewust omgaan met gevoelens en behoeften en deze binnen aanvaardbare grenzen uiten. Zelfbeheersing ontwikkelen.
- SEgb1** Gevoelens en behoeften bij zichzelf en anderen beleven, aanvaarden, herkennen en in taal uitdrukken.
- SErv5** Oplossingsgericht omgaan met conflictsituaties, in respect voor zichzelf en de ander(en).
- SErv4** Bewust sociale rollen opnemen die zowel het individueel als het groepsbelang ten goede komen in diverse situaties en contexten.
- SErv2** De verscheidenheid van mensen als een rijkdom ervaren en deze benutten.
- SErv3** Samenwerken met anderen en zo bijdragen aan het realiseren van een gemeenschappelijk doel.

Ontwikkeling van initiatief en verantwoordelijkheid

- IVds3** Bijdragen aan een zinvolle samenleving waar een plaats is voor iedereen en respectvol omgaan met en zorgen voor de kwetsbare ander.
- IVoc4** Alleen en met anderen kritisch reflecteren op ervaringen en bevindingen en daaruit leren.
- IVzv3** Doelgericht en efficiënt handelen door taken te plannen, uit te voeren, erop te reflecteren en waar nodig bij te sturen in functie van zelfredzaam en zelfstandig functioneren.

Taalontwikkeling

- TOmn3** Actief deelnemen aan een gesprek.
- TOtg5** Bereid zijn om taal correct, verzorgd en gepast te gebruiken.
- TOmn2** Een mondelinge boodschap overbrengen.

Ontwikkelen van een innerlijk kompas

- IKwn2** Gewetensvol en verantwoord handelen.
- IKid1** Basisvertrouwen ontwikkelen.

5. WAT DOET HET MET JE?

Socio-emotionele ontwikkeling

- SEgb3** Zoeken naar mogelijkheden om, in respect voor zichzelf en de ander, aan eigen behoeften en die van anderen tegemoet te komen.
- SEgb2** Bewust omgaan met gevoelens en behoeften en deze binnen aanvaardbare grenzen uiten. Zelfbeheersing ontwikkelen.
- SEgb1** Gevoelens en behoeften bij zichzelf en anderen beleven, aanvaarden, herkennen en in taal uitdrukken.
- SErv5** Oplossingsgericht omgaan met conflictsituaties, in respect voor zichzelf en de ander(en).
- SErv4** Bewust sociale rollen opnemen die zowel het individueel als het groepsbelang ten goede komen in diverse situaties en contexten.
- SErv2** De verscheidenheid van mensen als een rijkdom ervaren en deze benutten.

SErv3 Samenwerken met anderen en zo bijdragen aan het realiseren van een gemeenschappelijk doel.

Ontwikkeling van initiatief en verantwoordelijkheid

IVds3 Bijdragen aan een zinvolle samenleving waar een plaats is voor iedereen en respectvol omgaan met en zorgen voor de kwetsbare ander.

IVoc4 Alleen en met anderen kritisch reflecteren op ervaringen en bevindingen en daaruit leren.

IVzv3 Doelgericht en efficiënt handelen door taken te plannen, uit te voeren, erop te reflecteren en waar nodig bij te sturen in functie van zelfredzaam en zelfstandig functioneren.

IVgv1 Zorg dragen voor de eigen mentale, sociale en fysieke gezondheid en veiligheid en die van anderen en daarbij aandacht hebben voor: eigen gezondheid.

Taalontwikkeling

TOmn3 Actief deelnemen aan een gesprek.

TOtg5 Bereid zijn om taal correct, verzorgd en gepast te gebruiken.

TOmn2 Een mondelinge boodschap overbrengen.

Ontwikkelen van een innerlijk kompas

IKwn2 Gewetensvol en verantwoord handelen.

IKid1 Basisvertrouwen ontwikkelen.

Leerplandoelen OVSG

1. LANGDURIG ZIEK

LOD-SOV-01.04	De leerlingen kunnen respect en waardering opbrengen in omgang met anderen.
LOD-SOV-03.01	De leerlingen kunnen samenwerken en samenspelen met anderen zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine.
LOD-SOV-01.08	De leerlingen kunnen met steun van de leerkracht leidinggeven.
LOD-SOV-01.10	De leerlingen kunnen onder leiding van een medeleerling meewerken.
LOD-SOV-01.11	De leerlingen kunnen kritiek uiten ten aanzien van anderen.
LOD-SOV-01.12	De leerlingen kunnen kritiek uiten ten aanzien van bepaalde situaties.
LOD-SOV-01.13	De leerlingen kunnen kritiek, indien terecht, aanvaarden.
LOD-SOV-01.19	De leerlingen zijn bereid om te leren uit hun ongelijk, onmacht, onkunde en gekregen kritiek.
LOD-SOV-01.07	De leerlingen kunnen op een aanvaardbare manier voor zichzelf opkomen naar leeftijdsgenoten en volwassene toe (weerbaar zijn).
LOD-SOV-01.06	De leerlingen kunnen zich discreet opstellen.
LOD-SOV-01.16	De leerlingen kunnen ongelijk, onmacht of onkunde toegeven.
LOD-SOV-02.02	De leerlingen kunnen op passende wijze aangeven dat ze zelf aan het woord willen komen.
LOD-SOV-02.03	De leerlingen kunnen de ander laten uitspreken.
LOD-SOV-02.05	De leerlingen kunnen in ik-termen spreken.
LOD-SOV-02.06	De leerlingen kunnen een zekere expressiviteit aanwenden.
LOD-SOV-02.07	De leerlingen kunnen actief luisteren.
WO-MNS-SC-1.1.4	De leerlingen drukken in een niet-conflictgeladen situatie eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderingen spontaan uit.

- WO-MNS-SC-1.1.6** De leerlingen kunnen beschrijven wat ze voelen in een concrete situatie en kunnen illustreren dat hun gevoelens situatiegebonden zijn.
- WO-MNS-SC-1.1.7** De leerlingen kunnen beschrijven wat ze doen in een concrete situatie en kunnen illustreren dat hun gedrag situatiegebonden is.
- WO-MNS-SV-2.12.11** De leerlingen zijn bereid rekening te houden met de onuitgesproken regels die de interacties binnen hun groep bepalen.
- WO-NAT-07.05** De leerlingen weten dat bepaalde ziekteverschijnselen en handicaps niet altijd kunnen worden vermeden.

2. HET ZIEKENHUIS

- LOD-SOV-01.04** De leerlingen kunnen respect en waardering opbrengen in omgang met anderen.
- LOD-SOV-03.01** De leerlingen kunnen samenwerken en samenspelen met anderen zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine.
- LOD-SOV-01.11** De leerlingen kunnen kritiek uiten ten aanzien van anderen.
- LOD-SOV-01.12** De leerlingen kunnen kritiek uiten ten aanzien van bepaalde situaties.
- LOD-SOV-01.13** De leerlingen kunnen kritiek, indien terecht, aanvaarden.
- LOD-SOV-01.19** De leerlingen zijn bereid om te leren uit hun ongelijk, onmacht, onkunde en gekregen kritiek.
- LOD-SOV-01.07** De leerlingen kunnen op een aanvaardbare manier voor zichzelf opkomen naar leeftijdsgenoten en volwassene toe (weerbaar zijn).
- LOD-SOV-01.06** De leerlingen kunnen zich discreet opstellen.
- LOD-SOV-01.16** De leerlingen kunnen ongelijk, onmacht of onkunde toegeven.
- LOD-SOV-02.02** De leerlingen kunnen op passende wijze aangeven dat ze zelf aan het woord willen komen.
- LOD-SOV-02.03** De leerlingen kunnen de ander laten uitspreken.
- LOD-SOV-02.05** De leerlingen kunnen in ik-termen spreken.
- LOD-SOV-02.06** De leerlingen kunnen een zekere expressiviteit aanwenden.
- LOD-SOV-02.07** De leerlingen kunnen actief luisteren.
- WO-MNS-SC-1.1.4** De leerlingen drukken in een niet-conflictgeladen situatie eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderingen spontaan uit.
- WO-MNS-SC-1.1.6** De leerlingen kunnen beschrijven wat ze voelen in een concrete situatie en kunnen illustreren dat hun gevoelens situatiegebonden zijn.
- WO-MNS-SC-1.1.7** De leerlingen kunnen beschrijven wat ze doen in een concrete situatie en kunnen illustreren dat hun gedrag situatiegebonden is.
- WO-MNS-SV-2.8.4** De leerlingen tonen in concrete situaties voldoende zelfvertrouwen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen.
- WO-MNS-SV-2.12.11** De leerlingen zijn bereid rekening te houden met de onuitgesproken regels die de interacties binnen hun groep bepalen.
- WO-NAT-07.26** De leerlingen beseffen dat het nemen van voorzorgen de kans op ziekten en ongevallen vermindert.

3. WAT IS KANKER?

- LOD-SOV-01.04** De leerlingen kunnen respect en waardering opbrengen in omgang met anderen.

LOD-SOV-03.01	De leerlingen kunnen samenwerken en samenspelen met anderen zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine.
LOD-SOV-01.01	De leerlingen kunnen zorg opbrengen voor iets of iemand.
LOD-SOV-01.03	De leerlingen kunnen hulp vragen en zich laten helpen.
LOD-SOV-01.11	De leerlingen kunnen kritiek uiten ten aanzien van anderen.
LOD-SOV-01.12	De leerlingen kunnen kritiek uiten ten aanzien van bepaalde situaties.
LOD-SOV-01.13	De leerlingen kunnen kritiek, indien terecht, aanvaarden.
LOD-SOV-01.19	De leerlingen zijn bereid om te leren uit hun ongelijk, onmacht, onkunde en gekregen kritiek.
LOD-SOV-01.07	De leerlingen kunnen op een aanvaardbare manier voor zichzelf opkomen naar leeftijdsgenoten en volwassene toe (weerbaar zijn).
LOD-SOV-01.06	De leerlingen kunnen zich discreet opstellen.
LOD-SOV-01.16	De leerlingen kunnen ongelijk, onmacht of onkunde toegeven.
WO-MNS-SC-1.1.4	De leerlingen drukken in een niet-conflictgeladen situatie eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderingen spontaan uit.
WO-MNS-SV-2.8.4	De leerlingen tonen in concrete situaties voldoende zelfvertrouwen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen.
WO-MNS-SV-2.12.11	De leerlingen zijn bereid rekening te houden met de onuitgesproken regels die de interacties binnen hun groep bepalen.
WO-NAT-07.03	De leerlingen kunnen gezonde en ongezonde levensgewoonten in verband brengen met wat ze weten over het functioneren van het eigen lichaam.
WO-NAT-07.05	De leerlingen weten dat bepaalde ziekteverschijnselen en handicaps niet altijd kunnen worden vermeden.
WO-NAT-07.26	De leerlingen beseffen dat het nemen van voorzorgen de kans op ziekten en ongevallen vermindert.

4. GEVOELENS

LOD-SOV-01.04	De leerlingen kunnen respect en waardering opbrengen in omgang met anderen.
LOD-SOV-03.01	De leerlingen kunnen samenwerken en samenspelen met anderen zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine.
LOD-SOV-01.11	De leerlingen kunnen kritiek uiten ten aanzien van anderen.
LOD-SOV-01.12	De leerlingen kunnen kritiek uiten ten aanzien van bepaalde situaties.
LOD-SOV-01.13	De leerlingen kunnen kritiek, indien terecht, aanvaarden.
LOD-SOV-01.19	De leerlingen zijn bereid om te leren uit hun ongelijk, onmacht, onkunde en gekregen kritiek.
LOD-SOV-01.07	De leerlingen kunnen op een aanvaardbare manier voor zichzelf opkomen naar leeftijdsgenoten en volwassene toe (weerbaar zijn).
LOD-SOV-01.06	De leerlingen kunnen zich discreet opstellen.
LOD-SOV-01.16	De leerlingen kunnen ongelijk, onmacht of onkunde toegeven.
LOD-SOV-02.02	De leerlingen kunnen op passende wijze aangeven dat ze zelf aan het woord willen komen.
LOD-SOV-02.03	De leerlingen kunnen de ander laten uitspreken.
LOD-SOV-02.05	De leerlingen kunnen in ik-termen spreken.
LOD-SOV-02.06	De leerlingen kunnen een zekere expressiviteit aanwenden.
LOD-SOV-02.07	De leerlingen kunnen actief luisteren.

- WO-MNS-SC-1.1.4** De leerlingen drukken in een niet-conflictgeladen situatie eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderingen spontaan uit.
- WO-MNS-SC-1.1.6** De leerlingen kunnen beschrijven wat ze voelen in een concrete situatie en kunnen illustreren dat hun gevoelens situatiegebonden zijn.
- WO-MNS-SC-1.1.7** De leerlingen kunnen beschrijven wat ze doen in een concrete situatie en kunnen illustreren dat hun gedrag situatiegebonden is.
- WO-MNS-SV-2.8.4** De leerlingen tonen in concrete situaties voldoende zelfvertrouwen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen.
- WO-MNS-SV-2.12.11** De leerlingen zijn bereid rekening te houden met de onuitgesproken regels die de interacties binnen hun groep bepalen.

5. WAT DOET HET MET JE?

- LOD-SOV-01.04** De leerlingen kunnen respect en waardering opbrengen in omgang met anderen.
- LOD-SOV-03.01** De leerlingen kunnen samenwerken en samenspelen met anderen zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine.
- LOD-SOV-01.01** De leerlingen kunnen zorg opbrengen voor iets of iemand.
- LOD-SOV-01.11** De leerlingen kunnen kritiek uiten ten aanzien van anderen.
- LOD-SOV-01.12** De leerlingen kunnen kritiek uiten ten aanzien van bepaalde situaties.
- LOD-SOV-01.13** De leerlingen kunnen kritiek, indien terecht, aanvaarden.
- LOD-SOV-01.19** De leerlingen zijn bereid om te leren uit hun ongelijk, onmacht, onkunde en gekregen kritiek.
- LOD-SOV-01.07** De leerlingen kunnen op een aanvaardbare manier voor zichzelf opkomen naar leeftijdsgenoten en volwassene toe (weerbaar zijn).
- LOD-SOV-01.06** De leerlingen kunnen zich discreet opstellen.
- LOD-SOV-01.16** De leerlingen kunnen ongelijk, onmacht of onkunde toegeven.
- LOD-SOV-02.02** De leerlingen kunnen op passende wijze aangeven dat ze zelf aan het woord willen komen.
- LOD-SOV-02.03** De leerlingen kunnen de ander laten uitspreken.
- LOD-SOV-02.05** De leerlingen kunnen in ik-termen spreken.
- LOD-SOV-02.06** De leerlingen kunnen een zekere expressiviteit aanwenden.
- LOD-SOV-02.07** De leerlingen kunnen actief luisteren.
- WO-MNS-SC-1.1.4** De leerlingen drukken in een niet-conflictgeladen situatie eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderingen spontaan uit.
- WO-MNS-SC-1.1.6** De leerlingen kunnen beschrijven wat ze voelen in een concrete situatie en kunnen illustreren dat hun gevoelens situatiegebonden zijn.
- WO-MNS-SC-1.1.7** De leerlingen kunnen beschrijven wat ze doen in een concrete situatie en kunnen illustreren dat hun gedrag situatiegebonden is.
- WO-MNS-SV-2.8.4** De leerlingen tonen in concrete situaties voldoende zelfvertrouwen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen.
- WO-MNS-SV-2.12.11** De leerlingen zijn bereid rekening te houden met de onuitgesproken regels die de interacties binnen hun groep bepalen.

Leerplandoelen GO!

1. LANGDURIG ZIEK

3.1.1. Ik en de anderen

Zelfbewustzijn en weerbaarheid

- 3.1.1 3** In een niet-conflictgeladen situatie, eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderingen spontaan uitdrukken.
- 3.1.1 6** Zich weerbaar opstellen naar leeftijdgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn o.m. door hulpvragen te stellen, zich te laten helpen en positieve voorstellen te doen op het niveau van het samenleven in de klas en de school.

Empathie en zorg voor elkaar

- 3.1.1 13** Tonen in hun omgang met andere respect en waardering.
- 3.1.1 15** Tonen in de dagelijkse omgang dat ze zich discreet kunnen opstellen.

Conflicthantering

- 3.1.1 23** Ongelijk of onmacht toegeven, kritiek beluisteren en eruit leren.
- 3.1.1 28** Kritisch zijn en een eigen mening formuleren.
- 3.1.1 29** Beschrijven wat ze voelen en wat ze doen in een concrete situatie en kunnen illustreren dat zowel hun gedrag als hun gevoelens situatiegebonden zijn.

3.1.2 Ik en de groep

Participatie, democratie en samenwerken

- 3.1.2 1** Een taak binnen de groep op een verantwoordelijke wijze oppakken.
- 3.1.2 5** Bij groepstaken leidinggeven en onder leiding van een medeleerling meewerken.
- 3.1.2 2** Samenwerken met anderen in de groep, zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine.

3.1.3 Ik en de samenleving

Meervoudige identiteit

- 3.1.3 27** Aandacht hebben voor de onuitgesproken regels die de interacties binnen een groep typeren en bereid zijn er rekening mee te houden.
- 3.1.3 28** Zich weerbaar opstellen t.o.v. leeftijdgenoten en onaanvaardbare groepsdruk.

3.2.7 Gezondheidseducatie

Omgaan met ziektes, handicaps en verslaving

- 3.2.7 22** Aangeven dat bepaalde ziekteverschijnselen en handicaps niet altijd kunnen worden vermeden.

2. HET ZIEKENHUIS

3.1.1. Ik en de anderen

Zelfbewustzijn en weerbaarheid

- 3.1.1 3** In een niet-conflictgeladen situatie, eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderingen spontaan uitdrukken.
- 3.1.1 4** In concrete situaties voldoende zelfvertrouwen tonen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen.

- 3.1.1 6** Zich weerbaar opstellen naar leeftijdgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn o.m. door hulpvragen te stellen, zich te laten helpen en positieve voorstellen te doen op het niveau van het samenleven in de klas en de school.

Empathie en zorg voor elkaar

- 3.1.1 13** Tonen in hun omgang met andere respect en waardering.
- 3.1.1 15** Tonen in de dagelijkse omgang dat ze zich discreet kunnen opstellen.

Conflicthantering

- 3.1.1 23** Ongelijk of onmacht toegeven, kritiek beluisteren en eruit leren.
- 3.1.1 28** Kritisch zijn en een eigen mening formuleren.
- 3.1.1 29** Beschrijven wat ze voelen en wat ze doen in een concrete situatie en kunnen illustreren dat zowel hun gedrag als hun gevoelens situatiegebonden zijn.

3.1.3 Ik en de samenleving

Meervoudige identiteit

- 3.1.3 27** Aandacht hebben voor de onuitgesproken regels die de interacties binnen een groep typeren en bereid zijn er rekening mee te houden.
- 3.1.3 28** Zich weerbaar opstellen t.o.v. leeftijdgenoten en onaanvaardbare groepsdruk.

3. WAT IS KANKER?

3.1. Ik en de anderen

Zelfbewustzijn en weerbaarheid

- 3.1.1 3** In een niet-conflictgeladen situatie, eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderingen spontaan uitdrukken.
- 3.1.1 6** Zich weerbaar opstellen naar leeftijdgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn o.m. door hulpvragen te stellen, zich te laten helpen en positieve voorstellen te doen op het niveau van het samenleven in de klas en de school.

Empathie en zorg voor elkaar

- 3.1.1 13** Tonen in hun omgang met andere respect en waardering.
- 3.1.1 14** Tonen in de dagelijkse omgang dat ze solidariteit en zorg opbrengen voor iemand anders.
- 3.1.1 15** Tonen in de dagelijkse omgang dat ze zich discreet kunnen opstellen.

Conflicthantering

- 3.1.1 23** Ongelijk of onmacht toegeven, kritiek beluisteren en eruit leren.
- 3.1.1 28** Kritisch zijn en een eigen mening formuleren.

3.1.3 Ik en de samenleving

Meervoudige identiteit

- 3.1.3 27** Aandacht hebben voor de onuitgesproken regels die de interacties binnen een groep typeren en bereid zijn er rekening mee te houden.
- 3.1.3 28** Zich weerbaar opstellen t.o.v. leeftijdgenoten en onaanvaardbare groepsdruk.

3.2.7 Gezondheidseducatie

Voeding

- 3.2.7 3** Verwoorden dat voedingsgewoontes gezond of ongezond kunnen zijn (bijv. niet eenzijdig, met mate, regelmaat ...).
- 3.2.7 4** Aangeven dat een evenwichtige voeding nodig is om te groeien, te bewegen en goed te functioneren.

Omgaan met ziektes, handicaps en verslaving

- 3.2.7 21** Situaties en gedragingen herkennen die schadelijk of bevorderlijk kunnen zijn voor hun gezondheid (bijv. overdadig lawaai, (on)aangepaste kledij, medicatiegebruik ...).
- 3.2.7 25** Enkele voorbeelden opsommen waaruit blijkt dat bepaalde gewoontes (bijv. roken, alcoholgebruik, overdreven tv kijken, computerspelletjes, gsm ...) schadelijk kunnen zijn voor de gezondheid.
- 3.2.7 22** Aangeven dat bepaalde ziekteverschijnselen en handicaps niet altijd kunnen worden vermeden.

4. GEVOELENS

3.1.1. Ik en de anderen

Zelfbewustzijn en weerbaarheid

- 3.1.1 3** In een niet-conflictgeladen situatie, eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderingen spontaan uitdrukken.
- 3.1.1 4** In concrete situaties voldoende zelfvertrouwen tonen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen.
- 3.1.1 6** Zich weerbaar opstellen naar leeftijdgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn o.m. door hulpvragen te stellen, zich te laten helpen en positieve voorstellen te doen op het niveau van het samenleven in de klas en de school.

Empathie en zorg voor elkaar

- 3.1.1 13** Tonen in hun omgang met andere respect en waardering.
- 3.1.1 15** Tonen in de dagelijkse omgang dat ze zich discreet kunnen opstellen.

Conflicthantering

- 3.1.1 23** Ongelijk of onmacht toegeven, kritiek beluisteren en eruit leren.
- 3.1.1 28** Kritisch zijn en een eigen mening formuleren.
- 3.1.1 29** Beschrijven wat ze voelen en wat ze doen in een concrete situatie en kunnen illustreren dat zowel hun gedrag als hun gevoelens situatiegebonden zijn.

3.1.3 Ik en de samenleving

Meervoudige identiteit

- 3.1.3 27** Aandacht hebben voor de onuitgesproken regels die de interacties binnen een groep typeren en bereid zijn er rekening mee te houden.
- 3.1.3 28** Zich weerbaar opstellen t.o.v. leeftijdgenoten en onaanvaardbare groepsdruk.

5. WAT DOET HET MET JE?

3.1.1. Ik en de anderen

Zelfbewustzijn en weerbaarheid

- 3.1.1 3** In een niet-conflictgeladen situatie, eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderingen spontaan uitdrukken.
- 3.1.1 4** In concrete situaties voldoende zelfvertrouwen tonen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen.

- 3.1.1 6** Zich weerbaar opstellen naar leeftijdgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn o.m. door hulpvragen te stellen, zich te laten helpen en positieve voorstellen te doen op het niveau van het samenleven in de klas en de school.

Empathie en zorg voor elkaar

- 3.1.1 13** Tonen in hun omgang met andere respect en waardering.
3.1.1 14 Tonen in de dagelijkse omgang dat ze solidariteit en zorg opbrengen voor iemand anders.
3.1.1 15 Tonen in de dagelijkse omgang dat ze zich discreet kunnen opstellen.

Conflicthantering

- 3.1.1 23** Ongelijk of onmacht toegeven, kritiek beluisteren en eruit leren.
3.1.1 28 Kritisch zijn en een eigen mening formuleren.
3.1.1 29 Beschrijven wat ze voelen en wat ze doen in een concrete situatie en kunnen illustreren dat zowel hun gedrag als hun gevoelens situatiegebonden zijn.

3.1.3 Ik en de samenleving

Meervoudige identiteit

- 3.1.3 27** Aandacht hebben voor de onuitgesproken regels die de interacties binnen een groep typeren en bereid zijn er rekening mee te houden.
3.1.3 28 Zich weerbaar opstellen t.o.v. leeftijdgenoten en onaanvaardbare groepsdruk.

Kom jij ook op tegen kanker?

Kom op tegen Kanker

Wil jij er ook voor helpen zorgen dat minder mensen ziek worden door kanker? Dat meer mensen van de ziekte genezen? En dat wie kanker heeft (gehad) een beter leven heeft? Dat kan!

Doe mee met Kom op tegen Kanker en help kanker de wereld uit.*

Meer info op depetoptegenkanker.be en komoptegenkanker.be

*Vraag je ouders om je op weg te helpen.

Praat over kanker in de klas

Vraag je leerkracht om de gratis educatieve pakketten te gebruiken of geef zelf een spreekbeurt.

Zet je pet op tegen kanker

Vraag je (groot)ouders om een petpakket en zet je gepimpte pet op als teken van solidariteit met kinderen met kanker. Met de opbrengst organiseren wij voor hen een supertof vakantiecamp.

Zamel centjes in

Haal de kok of kunstenaar in jezelf naar boven. Bak wafels, maak een knutselwerkje of organiseer een feestje en zamel met je actie geld in voor Kom op tegen Kanker.

Doe mee met het Plantjesweekend

Help het derde weekend van september om mee plantjes te verdelen.

Maak een tekening

en geef het aan iemand met kanker. Die fleurt er zeker van op!

